

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСІВ,
БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ І СТРАХУВАННЯ**

**Методичні рекомендації
до лабораторних та самостійних робіт
для здобувачів вищої освіти спеціальності
072 "Фінанси, банківська справа та страхування"
освітньої програми "Фінанси, банківська справа
та страхування"
третього (освітньо-наукового) рівня**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2023**

УДК 336.76(07.034)

С89

Укладачі: О. М. Колодізєв
Н. М. Внукова
І. В. Журавльова

Затверджено на засіданні кафедри митної справи і фінансових послуг.

Протокол № 14 від 31.03.2023 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Сучасні проблеми розвитку фінансів, банківської справи С89 і страхування [Електронний ресурс] : методичні рекомендації до лабораторних та самостійних робіт для здобувачів вищої освіти спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" освітньої програми "Фінанси, банківська справа та страхування" третього (освітньо-наукового) рівня / уклад. О. М. Колодізєв, Н. М. Внукова, І. В. Журавльова. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2023. – 67 с.

Подано перелік лабораторних завдань і методичних рекомендацій до їхнього виконання, а також завдання для самостійного опрацювання, що будуть сприяти набуттю майбутніми фахівцями професійних компетентностей для розв'язання фінансово-економічних проблем розвитку фінансової системи та ринків фінансових послуг.

Рекомендовано для здобувачів вищої освіти спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" освітньої програми "Фінанси, банківська справа та страхування" третього (освітньо-наукового) рівня.

УДК 336.76(07.034)

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2023

Вступ

Для створення ефективної фінансової системи, яка відіграє пріоритетну роль у формуванні всіх економічних відносин, і зокрема на ринку банківських і страхових послуг, виконує функції розподілу та обороту капіталу, визначає критерії використання фінансових ресурсів за підсистемами економічної системи, сприяє вирішенню економічних завдань розвитку всіх фінансових ринків, забезпечує розвиток банківських послуг і страхування першочерговим є підготовка компетентних фахівців у цій сфері, зокрема, третього, найвищого рівня вищої освіти.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретичні положення, методичне забезпечення та інструменти для вирішення актуальних проблем розвитку фінансів, банківської справи і страхування.

Об'єктом вивчення є фінансова система у цілому, а також процес надання банківських та страхових послуг суб'єктам підприємницької діяльності та фізичним особам.

У процесі навчання здобувачі вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня отримують необхідні знання під час лекційних, лабораторних занять, виконання індивідуальних і контрольних завдань та самостійної роботи, що є необхідним елементом успішного засвоєння навчальної дисципліни і вивчення фінансово-економічних джерел, законів, нормативних актів із актуальних питань розвитку фінансів, банківської справи і страхування.

У процесі навчання здобувачі вищої освіти набувають необхідні компетентності під час лекційних, лабораторних занять, виконання індивідуальних завдань і самостійної роботи, що є необхідним елементом досягнення результатів навчання, передбачених вимогами до цього кваліфікаційного рівня.

Навчальна дисципліна "Сучасні проблеми розвитку фінансів, банківської справи і страхування" передбачає засвоєння здобувачами вищої освіти нормативних знань, які висвітлюють питання, що стосуються даної спеціальності, структури та основних суб'єктів ринку фінансових послуг, функцій його складових, видів діяльності, основних завдань з фінансів, банківської справи та страхування та сучасних проблем їх розвитку.

Навчальна дисципліна "Сучасні проблеми розвитку фінансів, банківської справи і страхування" є обов'язковою для підготовки фахівців зі спеціальності "Фінанси, банківська справа та страхування".

Здобувач вищої освіти науково-освітнього рівня повинен отримати необхідні компетентності, сформувані системне розуміння проблем взаємозв'язків між складовими фінансової системи, окремих суб'єктів на ринку фінансових послуг та спеціалізованих фінансових установ; навчитися визначати економічні передумови та потреби у споживанні фінансових послуг учасниками банківського та страхового ринку та можливості задоволення цих потреб з використанням різних технологій; набути навичок комунікації під час виконання завдань, виявити автономію і відповідальність під час самостійної роботи.

У процесі викладання навчальної дисципліни з метою реалізації визначених компетентностей та програмних результатів навчання за освітньою програмою на лабораторних заняттях передбачено застосування таких методів навчання, як: компетентнісно-орієнтовані завдання, ділові ігри та багатоваріантні ситуації.

Під час лабораторних занять використовують: пояснювально-ілюстративний, частково-пошуковий та дослідницький методи викладання із застосуванням сучасних інструментів освоєння знань. Виконання завдань за навчальною дисципліною сприяють формуванню у здобувачів вищої освіти відповідних навичок (*soft skills*).

Лабораторні завдання спрямовані на формування компетентностей у галузі фінансів, банківських і страхових послуг. Викладачі для виявлення ступеня засвоєння матеріалу проводять перевірку досягнутих компетентностей, яких набули здобувачі вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня, та підведення підсумків із виставленням відповідної оцінки, залежно від результатів виконаної лабораторної роботи.

Необхідним елементом досягнення результатів навчання є самостійна робота, яка містить широкий перелік різних видів завдань. Організація позааудиторної самостійної роботи узгоджується із цілями навчання. Позааудиторне навчання спрямоване на формування та здійснення компетентної поведінки особи під час виконання наукових та професійних завдань.

Основні види самостійної роботи пов'язані із ознайомленням та опрацюванням рекомендованих джерел літератури; вивчення основних положень нормативної бази термінів і понять; підготовкою до лабораторних занять; контрольною перевіркою особистих знань за питаннями для самостійного поглибленого вивчення та контрольними запитаннями для самодіагностики; підготовкою до поточного та підсумкового контролю.

Компетентності за навчальною дисципліною наведено у табл. 1.

Табл. 1

**Компетентності та результати навчання
за навчальною дисципліною**

Компетентності	Результати навчання
1	2
<p>ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.</p> <p>ЗК2. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.</p> <p>СК2. Здатність усно і письмово презентувати та обговорювати результати наукових досліджень та/або інноваційних розробок українською та англійською мовами, глибоке розуміння англійських наукових текстів за напрямом досліджень</p>	<p>РН5. Уміти працювати з науковою літературою; виконувати постановку та розробляти алгоритм вирішення завдань у сфері фінансів, банківської справи та страхування; створювати інформаційну базу та працювати з нею під час виконання конкретних функцій фінансового управління в динамічному середовищі</p>
<p>СК7. Здатність до виявлення та формулізації закономірностей розвитку об'єктів та суб'єктів фінансових відносин на основі прикладних досліджень.</p> <p>СК8. Здібності до проведення оригінальних досліджень на основі новітніх досягнень економічної теорії, теорії фінансів, теорії грошей і кредиту, банківської справи та страхування, якість яких відповідає національному та світовому рівням</p>	<p>РН8. Уміти визначити цілі діяльності фінансових посередників на ринку та представляти їх у вигляді дерева цілей, готувати медіаплан та графік рекламної кампанії, організовувати моніторинг показників медіапланування</p>
<p>ЗК8. Здатність до лідерських якостей, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт, започаткування та реалізацію проєктів.</p> <p>СК10. Здатність брати участь у критичному діалозі у сфері досліджень з розроблення та обґрунтування трансформацій фінансової політики, спрямованих на стимулювання економічного розвитку, міжнародних наукових дискусіях, висловлюючи та відстоюючи свою власну позицію</p>	<p>РН12. Уміння та навички виявляти комплексні проблеми розвитку фінансових відносин та знаходити способи їхнього вирішення шляхом продукування нових знань; аналізувати основні тенденції та генерувати пріоритетні напрями використання фінансових ресурсів, необхідних для реалізації інвестиційних програм; ефективно використовувати основні положення сучасних теорій фінансів, теорії грошей і кредиту, банківської справи для подолання конкурентів; формувати фінансові стратегії з огляду на ціннісні орієнтири сучасного суспільства та стан їх наукової розробки</p>

1	2
СК11. Здатність до генерування бізнес-ідей та прояву ініціативи щодо впровадження та практичного використання результатів наукового дослідження	РН13. Уміти обґрунтовувати управлінські рішення, використовуючи нагромаджене теоретичне підґрунтя у запровадженні заходів монетарної, фіскальної та макропруденційної політики згідно з поточними макроекономічними умовами ідентифікувати фінансові ризики від упровадження інструментарію маркетингу фінансових послуг
ЗК9. Здатність здійснювати освітній процес, навчання, виховання, розвиток і професійну підготовку здобувачів вищої освіти до певного виду професійно-орієнтованої діяльності. СК2. Здатність усно і письмово презентувати та обговорювати результати наукових досліджень та/або інноваційних розробок українською та англійською мовами, глибоке розуміння англомовних наукових текстів за напрямом досліджень	РН15. Презентувати результати досліджень у вигляді доповідей, звітів, проєктів, захищати результати дисертаційного дослідження та вміти впроваджувати результати власних досліджень у сфері фінансів, банківської справи та страхування

Змістовий модуль 1

Сучасні проблеми фінансового менеджменту і контролінгу у сфері бізнесу

Лабораторна робота 1. Узагальнення теоретико-методологічних основ фінансового менеджменту

Мета – поглиблення та закріплення отриманих здобувачами вищої освіти третього (освітньо-наукового) ступеня теоретичних знань з методології фінансового менеджменту; формування вмінь практичного застосування моделювання бізнес-процесів фінансового менеджера з вирішення ситуаційних завдань управління фінансовими ресурсами.

Хід роботи

1. Здійснить інформаційний пошук за допомогою будь-якої пошукової системи, наприклад Google, електронних наукових джерел в інтернеті

(на електронних порталах, в електронних бібліотеках, наукометричних базах періодичних видань, електронних репозитаріях) щодо визначення сутності поняття "фінансовий менеджмент".

2. На основі аналізу наукових джерел та використання морфологічного аналізу уточніть визначення сутності поняття "фінансовий менеджмент".

3. На основі аналізу наукових джерел розробіть і надайте структурно-логічну схему методології фінансового менеджменту.

4. Запроєктуйте структурно-логічну схему механізму фінансового менеджменту суб'єкта господарювання (за вибором здобувача вищої освіти третього (освітньо-наукового) ступеня).

5. На підґрунті узагальнення наукових джерел оберіть фінансові важелі або для основних фінансових методів, які є найбільш вживані в практиці українських суб'єктів господарювання, або для фінансових методів, що плануються для використання в перебігу дослідження за темою здобувача вищої освіти. Результати занесіть у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Фінансові важелі для основних фінансових методів

Фінансові методи	Фінансові важелі, що реалізують фінансові методи	Джерело

6. Розмежуйте цілі та завдання ухвалення фінансових рішень під час стратегічного, тактичного й оперативного управління. За результатами завдання заповніть табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Цілі та завдання ухвалення фінансових рішень за видами фінансового менеджменту

Вид фінансового менеджменту	Цілі управління	Завдання управління
Стратегічний		
Тактичний		
Оперативний		

7. Змоделюйте в середовищі *Ramus Educational* бізнес-процес управління капіталом суб'єкта господарювання.

8. Змоделюйте в середовищі *Ramus Educational* бізнес-процес управління фінансовою безпекою суб'єкта господарювання.

9. Змоделюйте в середовищі *Ramus Educational* бізнес-процес управління структурою капіталу суб'єкта господарювання.

10. Змоделюйте в середовищі *Ramus Educational* бізнес-процес управління витратами суб'єкта господарювання.

11. Змоделюйте в середовищі *Ramus Educational* бізнес-процес управління інвестиційним проектом.

12. Оформіть звіт з лабораторної роботи.

Лабораторна робота 2. Технологія прийняття рішень щодо управління грошовими потоками

Мета – поглиблення та закріплення отриманих здобувачами вищої освіти третього (освітньо-наукового) ступеня теоретичних знань, формування вмінь практичного застосування самостійно обраних методик для вирішення ситуаційних завдань щодо розроблення та обґрунтування бізнес-плану стартапу.

Хід роботи

Усі етапи лабораторної роботи виконують у середовищі *MS Excel*.

Етап 1. Формулювання ідеї власного стартапу.

Етап 2. Визначення витрат та ціни виробництва за стартапом.

На наступному етапі для запропонованого стартапу слід сформулювати бюджети для визначення собівартості і ціни продукції, визначення витрат (сумарних і на одиницю продукції), які б забезпечили беззбиткове виробництво за стартапом.

2.1. Першою процедурою є складання бюджету матеріальних витрат у складі прямих витрат. До складу прямих матеріальних витрат (табл. 1.3) включають вартість сировини та основних матеріалів, що утворюють основу вироблюваної продукції, купівельних напівфабрикатів та комплектуючих виробів, допоміжних та інших матеріалів, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат.

Бюджет матеріальних витрат виробництва продукції

Матеріальні витрати	Одиниці вимірювання	Норма витрат	Ціна за одиницю	Сума
Разом				

2.2. Другою процедурою є складання прямих витрат на оплату праці. До складу прямих витрат на оплату праці (табл. 1.4) включають заробітну плату та інші виплати робітникам, зайнятим у виробництві продукції, виконанні робіт або наданні послуг, які можуть бути безпосередньо зараховані до конкретного об'єкта витрат.

Прямі витрати на оплату праці робітникам, зайнятим у виробництві продукції

Посада	Тарифний розряд	Кількість осіб	Тарифна ставка	Витрати на оплату праці на місяць
Токар				
...				
Разом основна зарплата				
Додаткова зарплата				
Сума основної і додаткової зарплати				
Нарахування на зарплату				
Разом				

2.3. Третьою процедурою є складання бюджету всіх прямих витрат. Бюджет всіх прямих витрат, до яких зараховують матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, плата за оренду земельних і майнових паїв, амортизація, втрати від браку, які складаються з вартості остаточно забракованої з технологічних причин продукції (виробів, вузлів, напівфабрикатів), зменшеної на її справедливую вартість, та витрат на виправлення такого технічно неминучого браку, змінні загальновиробничі витрати, необхідно надати у вигляді табл. 1.5.

Бюджет прямих витрат

Види продукції (послуги)	Матеріальні витрати, грн	Витрати на оплату праці	...	Разом
Продукція 1				
Продукція 2				

2.4. Окремо потрібно скласти бюджет непрямих витрат. До бюджету непрямих витрат слід зарахувати витрати, пов'язані з виробництвом кількох видів продукції (загальновиробничі), що включаються до виробничої собівартості за допомогою спеціальних методів, а також витрати, пов'язані з операційною діяльністю, які не включаються до собівартості реалізованої продукції. Ці витрати утворюють комплексні статті калькуляції (тобто складаються з витрат, що містять кілька елементів), які відрізняються за їх функціональною роллю у виробничому процесі. Наприклад, витрати, пов'язані з операційною діяльністю, які не включаються до собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), містять адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати.

Сума непрямих витрат за елементами, яка повинна бути зведена в бюджет непрямих витрат і розподілена за видами продукції (послугами).

2.5. Останньою процедурою другого етапу є визначення фінансовим менеджером на основі бюджету прямих і непрямих витрат калькуляції собівартості й ціни одиниці продукції.

*Етап 3. Прогнозування грошових потоків та форм звітності.***3.1. Прогнозування грошових потоків.**

Однією з основних умов стабільного фінансового стану підприємства є надходження грошових коштів, що забезпечує покриття його поточних зобов'язань. Відповідно, відсутність мінімально необхідного запасу грошових коштів свідчить про фінансові труднощі підприємства. У той же час надмірна величина грошових коштів свідчить про те, що підприємство втрачає від інфляції і знецінення грошей. У зв'язку з цим виникає необхідність оцінити раціональність управління грошовими коштами в рамках стартапу, який пропонує здобувач вищої освіти. Грошовий потік – це сукупність розподілених у часі надходжень і витрат грошових коштів та їх еквівалентів, пов'язаних з господарською діяльністю суб'єкта господарювання.

Прогнозування потоків грошових коштів здійснюють у формі платіжного графіка календаря. У цьому графіку відображені суми за певний період часу, що надходять і виплачуються з розрахункового рахунку підприємства. Для складання платіжних графіків необхідно використовувати плановані обсяги продукції у місяць (використовуючи дані, що отримано в результаті виконання індивідуального завдання). На основі цих обсягів буде розраховуватися вартість відвантаженої продукції, а також вартість ТМЦ, необхідних для виробництва. Отже, першим етапом складають графік поточних (регулярних) надходжень грошових коштів (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Форма подання графіка поточних (регулярних) надходжень грошових коштів

Показники	Прогнозний рік, місяці											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Вартість відвантаженої продукції												
Відвантаження продукції у кредит, грн (10 %)												
Інкасація ДЗ:												
через 1 місяць 80 %												
через 2 місяці 20 %												
Загальна сума надходження ГК за період із ДЗ												
Сума оплати відвантаженої продукції (90 %)												
Усього надходжень ГК												

Графік поточних (регулярних) надходжень грошових коштів відображає ті надходження грошових коштів, які підприємство отримує від звичайної діяльності з виробництва продукції чи надання послуг.

Бажано враховувати сезонні коливання (якщо вони притаманні обраному типу підприємства) та нарощування обсягів продажу в аналізованому періоді. Головним джерелом надходження грошових коштів на розрахунковий рахунок підприємства є оплата вартості відвантаженої продукції – дохід від реалізації.

Наступним етапом складають графік регулярних платежів (табл. 1.7), що містить оплату придбаних ТМЦ, виплату зарплати, сплату ПДВ, витрати на рекламу і комунальні платежі. Вартість придбаних ТМЦ визначають як добуток суми кількості виробленої продукції кожного виду та суми витрат на одну одиницю продукції кожного виду.

Бажано запланувати наявність у підприємства відстрочок платежів з оплати ТМЦ на місяць чи два. Наприклад, завдяки домовленості з компанією постачальником підприємство сплачує лише 70 % вартості ТМЦ через місяць після отримання товару, а залишок – через два місяці. Така домовленість була досягнута завдяки тому, що всі матеріали для виробництва підприємство купує у одного постачальника. Приклад графіка поточних (регулярних) платежів грошових коштів подано в табл. 1.7.

Таблиця 1.7

Приклад Графіка поточних (регулярних) платежів грошових коштів

Показники	Прогнозний рік, місяць											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Вартість придбаних ТМЦ												
Оплата ТМЦ (70 % через 1 місяць)												
Оплата ТМЦ (30 % через 2 місяці)												
Нарахування зарплати												
Виплата зарплати												
НДС вхідний												
НДС вихідний												
НДС до сплати												
Витрати на рекламу												
Оренда												
Усього відтоків грошових коштів												

Далі складають графік періодичних (нерегулярних) надходжень грошових коштів та графік періодичних (нерегулярних) платежів грошових коштів, приклад яких наведено в табл. 1.8 та 1.9.

Таблиця 1.8

Приклад графіка періодичних (нерегулярних) надходжень грошових коштів

Показники	Прогнозний рік, місяць											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Отримання кредиту												
Продаж основних засобів												
Усього												

**Приклад графіка періодичних (нерегулярних) платежів
грошових коштів**

Показники (приклади нерегулярних платежів)	Прогнозний рік, місяць											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Виплата % з кредитом												
Податкові платежі												
Проведення рекламної кампанії												
Проведення тренінгів для співробітників підприємства												
Придбання нового обладнання												
Усього												

У результаті складання графіків руху грошових коштів, можна визначити, коли можливі труднощі в отриманні грошових коштів і заздалегідь розробити заходи, що попереджуватимуть дефіцит грошових коштів.

3.2. Складання прогнозних форм звітності прямим методом.

Прямий метод визначення прогнозних даних документу про рух грошових коштів використовують для отримання даних, які характеризують майбутні притоки і відтоки грошових коштів. Його можна скласти, відображуючи весь обсяг надходжень та витрат в аспекті окремих видів господарської діяльності та за підприємством у цілому. "Звіт про рух грошових коштів", складений з використанням прямого методу, вказує на момент (місяць, квартал, рік) та прогнозну суму грошових коштів, які будуть в залишку на розрахунковому рахунку, або їх недостатність.

Наступним етапом складають звіт про рух грошових коштів з використанням прямого методу, загальні надходження переносять з табл. 1.1 та 1.3, а загальні виплати з табл. 1.2 та 1.4. Чисті грошові потоки знаходяться як різниця між загальними надходженнями та загальними виплатами. Залишки грошових коштів на початок та кінець періоду відображають рух грошових коштів на рахунку підприємства, приклад

складання графіка чистих грошових потоків та залишків грошових коштів подано в табл. 1.10.

Таблиця 1.10

**Приклад графіка чистих грошових потоків
та залишків грошових коштів
(Звіту про рух грошових коштів, складеного прямим методом)**

Місяці	Загальні надходження ГК	Загальні виплати	Чисті потоки ГК	Залишки ГК на початок періоду	Залишки ГК на кінець періоду
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					Залишок грошових коштів на рахунку на кінець звітнього періоду

У результаті здобувач вищої освіти отримує суму грошових коштів, яка буде знаходитися на рахунку підприємства на кінець звітнього періоду.

Додатковою інформацією для перевірки правильності складання звіту про рух грошових коштів може бути перелік операцій, що визначають грошові потоки. Розрахунок чистого грошового потоку прямим методом наведено в табл. 1.11.

Розрахунок чистого грошового потоку прямим методом

Залишок коштів на початок періоду		
Види діяльності	Надходження (+)	Витрати (-)
Операційна	Від реалізації продукції, послуг. Аванси отримані від суб'єктів господарювання. Від погашення дебіторської заборгованості. Інші надходження	Придбання сировини, матеріалів, напівфабрикатів у постачальників. Сплата заборгованості постачальникам. Аванси, надані постачальникам. Виплати заробітної платні працівникам. Сплачені податки до бюджету та позабюджетних фондів. Інші виплати під час операційної діяльності
Інвестиційна	Продаж довготермінових активів. Дивіденди, відсотки, інші. Надходження від довгострокових фінансових інвестицій. Надходження від повернення інших фінансових вкладень	Придбання довготермінових активів. Капітальні активи. Надання довготермінових позик іншим суб'єктам господарювання
Фінансова	Отримання довго- та короткотермінових кредитів і позик від банків та фінансових інституцій. Надходження від емісії цінних паперів. Отримане цільове фінансування	Повернення довго- та короткотермінових кредитів і позик фінансовим інституціям. Виплата дивідендів. Викуп акцій власної емісії

3.3. Складання прогнозних форм звітності непрямим методом.

Для початку проводять складання форм фінансової звітності підприємства за перший рік його роботи. Складають базовий баланс – баланс на початок періоду. Далі проводять складання прогнозного балансу із зазначенням квартальних даних – приклад наведено в табл. 1.12, форму прогнозного звіту про рух грошових коштів подано в табл. 1.13.

Прогнозний баланс підприємства

91

Актив					Відх.				Пасив					Відх.			
	1-й кв.	2-й кв.	3-й кв.	4-й кв.	1-й кв.	2-й кв.	3-й кв.	4-й кв.		1-й кв.	2-й кв.	3-й кв.	4-й кв.	1-й кв.	2-й кв.	3-й кв.	4-й кв.
Грошові кошти									Кредиторська заборгованість за товарами								
Запаси та витрати									Кредиторська заборгованість із з/п								
Дебіторська заборгованість									Кредиторська заборгованість із виплати податків								
Усього оборотні активи									Усього кредиторська заборгованість								
Залишкова вартість основних фондів									Власний капітал								
									Резервний капітал								
									Нерозподілений прибуток								
Баланс									Баланс								

Звіт про фінансові результати

Показники	Залишки грошових коштів				Витрати та платежі			
	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.
Чистий дохід	X	X	X	X				
Змінні витрати (ТМЦ)					X	X	X	X
Валова маржа (1-2)	X	X	X	X				
Сплата НДС			.		X	X	X	X
Виплата з/п					X	X	X	X
Амортизація					X	X	X	X
Витрати на збут					X	X	X	X
Інші витрати					X	X	X	X
Прибуток до оподаткування	X	X	X	X				
Податок на прибуток					X	X	X	X
Чистий фінансовий результат	X	X	X	X				
Поповнення резервного капіталу					X	X	X	X
Нерозподілений прибуток	X	X	X	X				

Розрахунок чистого грошового потоку за видами діяльності непрямим методом здійснюють за таким алгоритмом.

Чистий грошовий потік від операційної діяльності:

$$\text{ЧГПо} = \text{ЧП} + \text{АОЗ} + \text{АНМА} \pm \Delta\text{ДЗ} \pm \Delta\text{ЗТМ} \pm \Delta\text{КЗ} \pm \Delta\text{Р}, \quad (1.1)$$

де ЧП – чистий прибуток суб'єкта господарювання;

АОЗ – амортизація основних засобів;

АНМА – амортизація нематеріальних активів;

$\Delta\text{ДЗ}$ – приріст (зменшення) суми дебіторської заборгованості;

$\Delta\text{ЗТМ}$ – приріст (зменшення) суми запасів ТМЦ;

$\Delta\text{КЗ}$ – приріст (зменшення) суми кредиторської заборгованості;

$\Delta\text{Р}$ – приріст (зменшення) суми резервного та інших страхових фондів.

Чистий грошовий потік від інвестиційної діяльності:

$$\begin{aligned} \text{ЧГПі} = & \text{РОЗ} + \text{РНМА} + \text{РДФі} + \text{РВА} + \text{ДП} - \text{ПОЗ} - \\ & - \Delta\text{НКБ} - \text{ПНМА} - \text{ПДФі} - \text{ВВА}, \end{aligned} \quad (1.2)$$

де РОЗ, ПОЗ – відповідно, сума реалізації та придбання основних засобів;

РНМА, ПНМА – відповідно, сума реалізації та придбання нематеріальних активів;

РДФі, ПДФі – відповідно, сума реалізації та придбання довготермінових фінансових інвестицій;

РВА, ВВА – відповідно, сума реалізації та викупу власних активів;

ДП – сума дивідендів (відсотків), отриманих підприємством за довготерміновими фінансовими інструментами;

$\Delta\text{НКБ}$ – приріст незавершеного капітального будівництва.

Чистий грошовий потік від фінансової діяльності:

$$\text{ЧГПф} = \text{ЗВК} + \text{ЗДК} + \text{ЗКК} + \text{ЦФ} - \text{ПДК} - \text{ПКК} - \text{ДВК}, \quad (1.3)$$

де ЗВК – сума додатково залученого із зовнішніх джерел власного капіталу;

ЗДК – сума додатково залучених довготермінових кредитів;

ЗКК – сума додатково залучених короткотермінових кредитів;

ЦФ – сума коштів, отриманого цільового фінансування;

ПДК – сума погашення основного боргу за довготерміновими кредитами;

ПКК – сума погашення основного боргу за короткотерміновими кредитами;

ДВК – сума дивідендів (відсотків), заплачених власникам суб'єкта господарювання (акціонерам) на вкладений капітал.

Загальний чистий грошовий потік певного періоду:

$$\text{ЧГПЗ} = \text{ЧГПО} + \text{ЧГПі} + \text{ЧГПФ}, \quad (1.4)$$

де ЧГПЗ – загальний чистий грошовий потік;

ЧГПО – чистий грошовий потік від операційної діяльності;

ЧГПі – чистий грошовий потік від інвестиційної діяльності;

ЧГПФ – чистий грошовий потік від фінансової діяльності.

Після розрахунку відхилень (табл. 1.12 та за формулами 1.1 – 1.4) слід зарахувати їх до притоків або відтоків грошових коштів. Загальна схема поділу відхилень на притоки і відтоки має вигляд:

Притоки грошових коштів:

- 1) зменшення будь-якої статті активу (окрім грошових коштів);
- 2) збільшення будь-якої статті пасиву.

Відтоки грошових коштів:

- 1) збільшення будь-якої статті активу;
- 2) зменшення будь-якої статті пасиву.

Прогнозний звіт про рух грошових коштів подано в табл. 1.14.

Таблица 1.14

Форма подання прогнозного звіту про рух грошових коштів

Джерела отримання грошових коштів	1-й кв.				Напрями використання грошових коштів	1-й кв.			
	1-й кв.	2-й кв.	3-й кв.	4-й кв.		1-й кв.	2-й кв.	3-й кв.	4-й кв.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Дебіторська заборгованість					Дебіторська заборгованість				
Запаси та витрати					Запаси та витрати				
Основні засоби					Основні засоби				
Кредиторська заборгованість поставальникам					Кредиторська заборгованість поставальникам				
Кредиторська заборгованість із з/п					Кредиторська заборгованість із з/п				
Кредиторська заборгованість за податкам					Кредиторська заборгованість за податками				
Резервний капітал					Резервний капітал				

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Нерозподілений прибуток					Нерозподілений прибуток				
Чистий рух ГК					Чистий рух ГК				
Усього					Усього				

Виокремлюють такі критерії ефективності управління грошовими потоками:

загальні: прибуток, ліквідність, структура капіталу, мінімізація оподаткування;

специфічні: абсолютна величина грошового потоку, зведена вартість грошового потоку, термін мобілізації грошового потоку тощо.

Для оцінювання грошового потоку використовують такі показники:

абсолютну величину грошового потоку від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, чистого грошового потоку;

суму грошового потоку до фінансування (FCF – *Free Cash Flow*):

$$FCF = CF_0 + CF_1 - B, \quad (1.5)$$

де CF_0 – операційний грошовий потік;

CF_1 – інвестиційний грошовий потік;

B – відсоткові платежі.

Нетто-грошовий потік – абсолютна величина грошових коштів, акумульованих суб'єктом господарювання за певний період, доступна власникам суб'єкта господарювання. Це сума грошових коштів, реінвестованих у господарську діяльність суб'єкта господарювання, та грошовий потік на користь власників (виплата дивідендів). Нетто-грошовий потік на користь власників (виплата дивідендів). Нетто грошовий потік є інструментом реалізації фінансовим менеджментом концепції максимізації достатку акціонерів.

Етап 4. Операційний аналіз виробництва продукції.

Наступним етапом лабораторної роботи є проведення операційного аналізу діяльності за стартапом. Наочне подання системи розподілу чистого доходу й отримання прибутку можна подати у вигляді схеми, зображеної на рис. 1.1.

1. Валовий дохід (виручка від реалізації продукції) – (ВД)		
2. Чистий дохід (ЧД)		Податки, що включають до ціни (ПЦ)
3. Валова маржа (внесок на покриття постійних витрат і прибутку, маржинальний прибуток) – (ВМ)		Змінні витрати (ЗВ)
4. Фінансовий результат до оподаткування (П)		Постійні витрати (ПВ)
5. Чистий фінансовий результат (ЧП)	Податок на прибуток (ПП)	
6. Чистий фінансові результат (ЧП)		

Рис. 1.1. Процес формування чистого фінансового результату

У межах проведення операційного аналізу необхідно здійснити аналіз точки рентабельності продукції. Точкою рентабельності (порогом рентабельності або критичним обсягом виробництва) за визначений період часу називають такий обсяг виробництва (реалізації продукції), у разі досягнення якого підприємство ще не має прибутку, але вже й не зазнає збитки.

Точку рентабельності можна розраховувати як у кількісних (фізичних) одиницях, так і вартісному обчисленні.

У першому випадку для розрахунку використовують формулу (1.6):

$$Ц \times X = ПВ + ЗВ \times X. \quad (1.6)$$

Звідси:

$$X = \frac{ПВ}{Ц + ЗВ}, \quad (1.7)$$

де X – беззбитковий обсяг виробництва (реалізації) за визначений період часу, фізичних одиниць;

$ПВ$ – постійні витрати на весь випуск продукції, грн (визначають як витрати періоду);

$ЗВ$ – змінні витрати на одиницю продукції, грн/од. (визначають шляхом калькулювання фактичних витрат на одиницю продукції за певний період);

$Ц$ – ціна одиниці продукції, грн.

В іншому випадку точку рентабельності визначають із застосуванням такої формули:

$$Y = \frac{ПВ}{1 + \frac{ЗВ}{ВД}}, \quad (1.8)$$

де Y – розмір виручки, необхідний для досягнення беззбиткового обсягу виробництва (реалізації), грн;

$ПВ$ – постійні витрати на весь випуск продукції за визначений проміжок часу, грн;

$ЗВ$ – змінні витрати на весь випуск продукції за визначений проміжок часу, грн;

$ВД$ – розмір виручки за визначений проміжок часу, грн.

Для визначення обсягу виробництва (реалізації) продукції ($V_{в-ва}$), що забезпечує певну заплановану суму прибутку (Π), формула має такий вигляд:

$$\text{Ц}V_{в-ва} = ПВ + ЗВ \times V_{в-ва} + \Pi. \quad (1.9)$$

У табл. 1.15 наведено форму подання інформації для розрахунку порогу рентабельності та запасу фінансової міцності у грошовому та натуральному вираженнях.

Таблиця 1.15

Приклад подання інформації про результати операційного аналізу

Показники	Значення
Чистий дохід	_____ грн
Змінні витрати	_____ грн
Постійні витрати	_____ грн
Середні постійні витрати на одну одиницю продукції	_____ грн
Поріг беззбитковості в натуральному вираженні	_____ шт.
Поріг беззбитковості в грошовому вираженні	_____ грн
Поріг рентабельності в натуральному вираженні	_____ грн
Поріг рентабельності і в грошовому вираженні	_____ шт.
Запас фінансової міцності в натуральному вираженні	_____ шт.
Запас фінансової міцності в грошовому вираженні	_____ грн

Запас фінансової міцності показує, наскільки поточний обсяг виробництва або реалізації продукції перевищує беззбитковий їх обсяг (точку рентабельності). Цей показник можна розрахувати як у відносному (у відсотках), так і в абсолютному вимірюванні (у грн).

Етап 5. Поглиблений аналіз прогнозованої фінансової діяльності підприємства.

Поточні та прогнозні звітні дані суб'єкта господарювання, де запроваджується бізнес-план, повинні бути не тільки наведені, але і проаналізовані для обґрунтування висновків.

Поглиблений аналіз прогнозованої фінансової звітності потрібно здійснити за такими групами аналітичних фінансових коефіцієнтів:

коефіцієнти оцінювання платоспроможності та ліквідності;

коефіцієнти оцінювання фінансової стійкості підприємства;

коефіцієнти оцінювання рівня прибутковості (рентабельності);

коефіцієнти оцінювання ділової активності (оборотності активів та капіталу) тощо.

Аналіз платоспроможності дозволяє визначити можливість і здатність вчасно і повністю виконувати свої фінансові зобов'язання перед внутрішніми та зовнішніми партнерами, а також державою.

Аналіз ліквідності передбачає розрахунок відповідних коефіцієнтів (коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності, коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами, коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів, коефіцієнт покриття запасів тощо), що дає можливість оцінити здатність підприємства своєчасно та у повному обсязі виконувати поточні зобов'язання. Дослідження коефіцієнтів ліквідності здійснюється поетапним співставленням окремих груп активів з короткостроковими пасивами на основі даних балансу.

За допомогою відносних показників фінансової стійкості підприємства (коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт фінансового ризику, коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень, коефіцієнт довгострокового залучення коштів тощо) визначають рівень його залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Рентабельність (прибутковість) підприємства демонструє ефективність фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання та показує, скільки гривень прибутку (валового, операційного, до оподаткування,

чистого) припадає на 1 грн реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), активів, власного капіталу тощо.

Етап 6. Підготовка презентації стартапу.

Питання для самостійного опрацювання

1. Сутність основних теоретичних концепцій фінансового менеджменту.
2. Основні моделі фінансового менеджменту.
3. Етапи формування та розвитку фінансового менеджменту.
4. Особливості української моделі фінансового менеджменту.
5. Нормативно-правові акти України, що регулюють фінансову діяльність підприємств.
6. Розбіжності у поглядах вітчизняних та зарубіжних дослідників на проблеми інформаційного забезпечення фінансового менеджменту.
7. Підходи до формування фінансової звітності підприємства.
8. Теоретичні основи управління грошовими потоками.
9. Інструментарій управління грошовими потоками.
10. Механізм управління грошовими потоками.
11. Тотальне управління грошима в системі збереження корпоративних інтересів.
12. Обґрунтування необхідності планування ліквідності підприємства та його резерву.
13. Теоретичні основи управління фінансовими результатами.
14. Інструментарій управління фінансовими результатами.
15. Механізм формування прибутку підприємства.
16. Доходи, що отримує підприємство в процесі своєї діяльності.
17. Оцінювання ефективності формування і використання чистого прибутку.
18. Методичні основи формування ефективної асортиментної та цінової політики.
19. Теоретичні основи вартісно-орієнтованого управління.
20. Інструментарій вартісно-орієнтованого управління.
21. Етапи запровадження системи управління вартістю на підприємстві.
22. Фінансові показники, що характеризують вартість підприємства та її зростання.
23. Фінансова комунікація підприємства на ринку капіталів.

24. Інструментарій управління грошовими потоками.
25. Механізм управління грошовими потоками.
26. Тотальне управління грошима в системі збереження корпоративних інтересів.
27. Обґрунтування необхідності планування ліквідності підприємства та його резерву.
28. Сутність основних теоретичних концепцій фінансового менеджменту.
29. Основні моделі фінансового менеджменту.
30. Етапи формування та розвитку фінансового менеджменту.
31. Особливості української моделі фінансового менеджменту.
32. Нормативно-правові акти України, що регулюють фінансову діяльність підприємств.
33. Розбіжності у поглядах вітчизняних та зарубіжних дослідників на проблеми інформаційного забезпечення фінансового менеджменту.
34. Підходи до формування фінансової звітності підприємства.

Теми есе за змістовим модулем 1

1. Співвідношення понять "управління фінансами" та "фінансовий менеджмент".
2. Необхідність та значення фінансового менеджменту в загальному управлінні підприємством.
3. Переваги та недоліки існування комерційної таємниці з фінансових питань підприємства.
4. Контролінг грошових потоків на підприємстві.
5. Модель управління грошовими потоками на підприємстві і її складові.
6. Співвідношення між управлінням фінансовими результатами та грошовими потоками підприємства.
7. Значення касового розриву в управлінні операційними грошовими потоками.
8. Процес формування прибутку та фактори, що на нього впливають.
9. Роль операційного аналізу в управлінні прибутком.
10. Вплив операційного важеля на досягнення беззбитковості підприємства.

11. Співвідношення між поняттями "управління прибутком" та "управління рентабельністю".
12. Показники фінансової результативності підприємства та маніпулювання ними.
13. Порівняльна характеристика управління реальними та фінансовими інвестиціями.
14. Значення бюджетного фінансування інвестиційних проектів.
15. Шляхи активізації інвестиційної політики підприємців України.
16. Роль податкового кредиту у формуванні інвестиційних ресурсів підприємств.
17. Значення управління вартістю у системі менеджменту підприємства.
18. Порівняльна характеристика показників оцінювання вартості підприємства.
19. Порівняльна характеристика підходів до оцінювання вартості підприємства.
20. Взаємозв'язок інвестиційної діяльності та управління вартістю підприємства.

Теми наукових статей та доповідей за змістовим модулем 1

1. Генезис науки фінансового менеджменту.
2. Емпіричний базис фінансового менеджменту.
3. Сучасна парадигма фінансового менеджменту.
4. Напрями зниження рівня асиметрії інформації під час прийняття управлінських фінансових рішень.
5. Теоретико-методичні підходи до визначення пріоритетних і обслуговувальних грошових потоків підприємства.
6. Вплив методів і прийомів роботи з постачальниками та покупцями на формування грошових потоків підприємства.
7. Вплив оподаткування діяльності підприємства на формування, розподіл та використання прибутку.
8. Вплив управління дебіторською заборгованістю підприємства на формування прибутку.
9. Вплив кредитної політики підприємства на формування прибутку.
10. Напрями оптимізації дивідендної політики підприємств.
11. Вартісний підхід в управлінні фінансами підприємств.

12. Раціоналізація структури капіталу за критерієм вартості підприємства.
13. Вартісний підхід до оцінювання результатів діяльності підприємств.
14. Основні чинники зростання вартості підприємств.
15. Розроблення стратегії максимізації вартості підприємства з використанням концепції "Пентагон".
16. Науково-методичні підходи до трактування сутності поняття грошового потоку інвестиційного проєкту та його структури.
17. Теоретико-методичні підходи до часової та просторової оптимізації портфеля реальних інвестицій.
18. Управління ризиком інвестиційних проєктів.
19. Ефективність і доцільність використання різних методів нейтралізації фінансових ризиків.
20. Необхідність та значення страхування в управлінні фінансовими ризиками.
21. Можливість і доцільність використання деривативів для хеджування фінансових ризиків у практиці українських підприємств.
22. Обґрунтування запровадження стратегій нейтралізації фінансових ризиків.
23. Краудфандинг як спосіб залучення коштів для фінансування проєкту.

Тематика презентацій за змістовим модулем 1

1. Еволюція поглядів учених на сутність мети фінансового менеджменту.
2. Сутнісні характеристики української моделі фінансового менеджменту.
3. Сутність механізму фінансового менеджменту.
4. Система регулювання фінансової діяльності підприємства.
5. Система фінансових важелів, фінансових методів, фінансових інструментів за темою дослідження.
6. Система забезпечення фінансового менеджменту за темою дослідження.
7. Шляхи і методи оптимізації грошових потоків підприємства.
8. Фінансові технології складання планів надходжень і використання грошових коштів підприємства.

9. Основні методи прогнозування надходжень і витрат коштів в аспекті операційної, інвестиційної і фінансової діяльності підприємства.
10. Основні види платіжного календаря у системі оперативного управління грошовими потоками від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства.
11. Ціноутворення на підприємстві та його значення в процесі управління формуванням прибутку від операційної діяльності.
12. Концептуальні основи формування асортименту підприємства.
13. Собівартість продукції: особливості формування та вплив на фінансові результати підприємства.
14. Переваги і недоліки основних типів дивідендної політики підприємств.
15. Порівняльна характеристика методичних підходів вартісно-орієнтованого управління.
16. Структурно-логічна схема генерування вартості підприємства.
17. Моделювання вартості підприємства на основі дисконтування *Cash flow*.
18. Структурно-логічна схема визначення вартості на основі рентабельності грошових потоків від інвестицій.
19. Структурно-логічна схема формування економічної доданої вартості.
20. Забезпечення інвестиційної підтримки високих темпів розвитку операційної діяльності підприємства.
21. Бюджетне фінансування інвестиційних проєктів.
22. Вплив інфляції на ефективність інвестиційного проєкту.
23. Активна та пасивна стратегії управління портфелем цінних паперів.
24. Забезпечення оптимальної ліквідності інвестицій та можливостей швидкого реінвестування капіталу.
25. Забезпечення фінансової рівноваги підприємства в процесі здійснення інвестиційної діяльності.
26. Особливості управління ризиками операційної діяльності підприємства.
27. Особливості управління ризиками інвестиційної діяльності.
28. Основні переваги і недоліки стратегій нейтралізації ризиків.
29. Обґрунтування функціональних моделей диверсифікації фінансових ризиків.

Контрольні запитання для самодіагностики за змістовим модулем 1

1. Розкрити сутність фінансового менеджменту та його місце в процесі управління на рівні підприємства.
2. Охарактеризувати теоретико-методичний базис фінансового менеджменту.
3. Визначити об'єкти управління фінансового менеджменту.
4. Розкрити сутність механізму фінансового менеджменту.
5. Охарактеризувати етапи формування та розвитку фінансового менеджменту.
6. Визначити особливості української моделі фінансового менеджменту.
7. Навести функції фінансової служби на суб'єктів господарювання.
8. Розкрити сутність вимог до інформаційного забезпечення фінансового менеджменту.
9. Яка структура інформаційної бази фінансового менеджменту?
10. Які вимоги до фінансової звітності та її склад?
11. Охарактеризуйте категоріальний апарат управління грошовими потоками.
12. Які основні ознаки класифікації грошових потоків?
13. У чому полягає характеристика ролі кожного виду діяльності підприємства у формуванні його сукупного грошового потоку?
14. У чому полягає характеристика і технологія визначення операційного, інвестиційного та фінансового потоків підприємства?
15. Яка сутність монетарних і немонетарних операцій із позицій формування операційного грошового потоку?
16. Охарактеризуйте теоретико-методичне забезпечення аналізу грошових потоків і забезпечення перевищення надходження коштів над витратами.
17. Які методичні підходи до прогнозування грошових потоків?
18. Дайте характеристику категоріальний апарат управління фінансовими результатами.
19. У чому полягає зміст операційного аналізу (аналіз "витрати – обсяг реалізації – прибуток")?
20. Що таке операційний важіль? Дайте визначення силі його впливу.
21. Як відбувається формування ціни продукції на основі повної та часткової собівартості?
22. У чому полягає управління формуванням і розподілом прибутку?

23. Який вплив оподаткування на формування і розподіл прибутку?
24. У чому полягає розподіл чистого прибутку на нагромадження і споживання?
25. У чому полягають недоліки використання показника прибутку як критерію ефективності діяльності підприємства?
26. Охарактеризуйте методичні основи визначення: абсолютних показників: чистого прибутку, *EBITDA*, *EBIT*, *EBT*, *NOPAT*; відносних показників, що визначаються на основі прибутку: рентабельність власного капіталу, рентабельність активів, рентабельність інвестицій, рентабельність продажу; відносних та абсолютних показників чистих грошових потоків: *Cash flow*, *Free Cash flow*, *CFROI*, *CFROE*; вартісно-орієнтованих показників: *EVA*, *CVA*, *MVA*, *SVA*.
27. Зробіть порівняльну характеристику системи Дюпон, системи *ZVEI*, системи *RL*.
28. Визначити сутність вартісно-орієнтованого управління.
29. Систематизуйте основні причини оцінювання вартості підприємства в сучасних умовах.
30. Охарактеризуйте основні етапи постановки системи вартісно-орієнтованого управління підприємством.
31. Які методичні основи визначення вартісно-орієнтованих показників?
32. Дайте характеристику технології визначення показника економічної доданої вартості.
33. У чому різниця визначення показника *CFROI* за статистичним та динамічним підходами?
34. Визначте спільні риси між *IRR* та *CFROI*.
35. Розкрийте методичний підхід до визначення показника *CVA*.
36. Визначити особливості постановки вартісно-орієнтованого управління на основі *CVA* та на основі *EVA*.
37. Охарактеризуйте категоріальний апарат управління інвестиціями.
38. Визначте зміст та основні завдання управління інвестиційною діяльністю суб'єкта господарювання.
39. Розкрийте сутність принципів та етапів формування інвестиційної політики підприємства.
40. Які основні показники оцінювання ефективності інвестиційних проєктів?

41. Розкрийте логіку проєтного підходу до розроблення фінансової моделі інвестиційного проєкту.

42. Визначте, за якими параметрами проводять порівняльний аналіз проєктів та критерії вибору інвестиційного проєкту.

43. У чому полягає відмінність між ставкою дисконтування та ставкою капіталізації?

44. Як розраховують ставки дисконтування для підприємств, корпоративні права яких не мають обігу на організованому ринку капіталів?

45. Дайте характеристику структури фондового портфеля агресивного, консервативного та помірною інвесторів.

46. Яке методичне забезпечення прогнозування ефективності фінансових інвестицій?

47. Наведіть чинники, що обумовлюють дохідність портфельних інвестицій?

48. Розкрийте зміст поняття "фінансовий ризик" та охарактеризуйте його місце у структурі видів підприємницького ризику.

49. Розкрийте зміст основних характеристик фінансового ризику.

50. Які види фінансових ризиків ви знаєте?

51. Виокреміть чинники виникнення фінансових ризиків на суб'єктах господарювання.

52. Охарактеризуйте зміст та етапи політики управління фінансовими ризиками.

53. Як відбувається встановлення гранично допустимого рівня фінансових ризиків за окремими фінансовими операціями та видами фінансової діяльності суб'єкта господарювання?

54. Визначте напрями нейтралізації негативних наслідків окремих видів фінансових ризиків.

55. Перерахуйте основні методи нейтралізації фінансових ризиків.

56. У чому полягає уникання ризику та заходи його реалізації?

57. Охарактеризуйте лімітування концентрації ризику.

58. У чому полягає диверсифікація фінансових ризиків та її основні напрями?

59. Що таке автономний та портфельний ризик?

60. Методи оцінювання автономного та портфельного ризику.

Рекомендована література: основна: [1; 4; 7]; додаткова [8; 9; 13; 16; 17; 25; 27 – 29].

Змістовий модуль 2. Банківська справа

Лабораторна робота 3. Забезпечення фінансової стійкості у банківському секторі України

Мета – визначення "вузьких місць" у функціонуванні банків з позиції оцінювання їх фінансової стійкості та узагальнення рекомендації щодо стабілізації їх діяльності на основі ситуаційного підходу.

Загальна інформація

Фінансова стійкість банку – це його спроможність безперебійно працювати в часі – надавати послуги і задовольняти вимоги, підтримуючи оптимальну величину ліквідності, прибутковості та платоспроможності за допустимого рівня ризиків, а також витримувати при цьому негативний вплив зовнішніх і внутрішніх чинників.

Оцінювання фінансової стійкості передбачає моніторинг проблем, які впливають на розвиток фінансової стабільності банків України, а також багатьох внутрішніх та зовнішніх чинників. Також важливо оцінити спроможність банківської системи мінімізувати ризики, які можуть спричинити ці чинники, завдяки накопиченому капіталу, досягнутому рівню ліквідності, сформованим резервам, використанню системи перерозподілу ризиків тощо, а також проаналізувати стан і динаміку розвитку окремих секторів банківської системи та з'ясувати їх взаємозв'язок і взаємовплив.

Стійкість банківського сектору залежить від фінансового стану кожного банку та його здатності розвиватися, що зумовлено макроекономічною стабільністю, наявністю ринкової інфраструктури та забезпечено дотриманням корпоративних засад ведення банківського бізнесу, які формуються у самій системі за участі банків.

Стабільність банківського середовища залежить також від постійного контролю з боку вкладників і кредиторів, через те що банки мають вплив на кон'юнктуру грошово-кредитного ринку та є суб'єктами грошово-кредитної політики НБУ; генерують грошові потоки у процесі формування власного капіталу та залучення грошових коштів; залежать від зовнішніх кризових явищ, а тому порушення їхньої економічної рівноваги загрожує стабільності фінансової системи країни.

Для оцінювання рівня фінансової стійкості банки застосовують групи показників, які дають можливість оцінити їх фінансовий стан: показники оцінювання ефективності, ліквідності, достатності капіталу або

капітальної стійкості, рівня ризику. Ці фінансові коефіцієнти фактично є системою показників раннього реагування, яка дає змогу вчасно, на початковій стадії виявити негативні сторони діяльності банку, погіршення його фінансового стану.

Хід виконання

1. Розрахуйте коефіцієнти капітальної стійкості, які наведені у табл. 2.1, для двох банків у динаміці (за варіантами, що відповідають номеру здобувача вищої освіти у списку групи, табл. 2.2) за 2 останні роки (за 2021 – 2022 або 2020 – 2021 рр.). При цьому доцільно використовувати статистичні дані щодо показників діяльності банків, які подані на сайті Національного банку України (НБУ), за посиланням: <https://bank.gov.ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#3> (Балансові звіти банків → Згруповані балансові залишки). У тому числі, зверніться до архівних даних.

09/2021	Згруповані балансові залишки	zip
---------	------------------------------	-----

Таблиця 2.1

Алгоритм розрахунку й економічний зміст показників, що характеризують капітальну стійкість банку

Найменування показника	Алгоритм розрахунку за балансом	Економічний зміст показника
Коефіцієнт надійності	$K_H = \left(\frac{K}{Z_K} \right)$	Співвідношення власного капіталу (K) до залучених коштів (Z_K). Показує рівень залежності банку від залучених коштів
Коефіцієнт фінансового важеля	$K_{ФВ} = \left(\frac{Z_K}{K} \right)$	Співвідношення зобов'язань банку (Z) і капіталу (K), розкриває здатність банку залучати кошти на фінансовому ринку
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів – достатність капіталу	$K_{УК} = \left(\frac{K}{A_{ЗАГ}} \right)$	Розкриває достатність сформованого власного капіталу (K) в активізації та покритті різних ризиків
Коефіцієнт захищеності дохідних активів	$K_{ЗДА} = \left(\frac{K - НА_d}{A_d} \right),$ де $НА_d$ – недохідні активи; A_d – дохідні активи	Сигналізує про захист дохідних активів (що чутливі до зміни відсоткових ставок) мобільним власним капіталом
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	$K_{МК} = \left(\frac{A}{K_a} \right)$	Ступінь покриття активів (A) (акціонерним) капіталом (K_a)

Варіанти для визначення показників капітальної стійкості банку

Варіанти	Банки
1	АТ КБ "ПриватБанк", АТ "Ощадбанк"
2	АТ "Укресімбанк", АТ "Укргазбанк"
3	АТ "Райффайзен Банк", АТ "ОТП БАНК"
4	АТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК", АТ "СЕНС БАНК"
5	АТ "СІТІБАНК", АТ "КРЕДОБАНК"
6	АТ "АБ "РАДАБАНК", АТ АКБ "Львів"
7	АТ "ПРАВЕКС БАНК", АТ "ПУМБ"
8	АТ "ТАСКОМБАНК", АТ "КРЕДИТ ДНІПРО"
9	АТ "А-БАНК", АТ "АКБ "КОНКОРД"
10	ПуАТ "КБ "АКОРДБАНК", АТ "ПІРЕУС БАНК МКБ"

2. Порівняйте отримані значення показників за аналізованими банками із нормативними / пороговими / оптимальними (необхідно самостійно знайти), зробіть висновки.

3. Уявіть ситуацію, що значення показників фінансової стійкості у цілому (не тільки капітальної стійкості, але й параметрів ліквідності, ділової активності, прибутковості та ризиків) не відповідають рекомендованим.

У такому випадку запропонуйте інструменти забезпечення фінансової стійкості для банків (із градацією інструментів на фінансові та управлінські). Надайте коментарі про необхідність або доцільність їх використання за різних умов (ситуацій).

Звітування

Звіт за виконаним завданням має бути оформлений, згідно з вимогами до оформлення ХНЕУ ім. С. Кузнеця, має бути поданий у формі презентаційного матеріалу. Він повинен містити мету та завдання, що сформульовані здобувачем вищої освіти на основі статистичної інформації та виконаних розрахунків. Необхідно зробити відповідні

висновки щодо визначених результатів та пропозицій, оформити та захистити на лабораторному занятті звіт.

Питання для самостійного опрацювання

1. Цифрова трансформація банків та розвиток необанків у сучасних умовах.
2. Упровадження *Open Banking* та *Open API*.
3. Вирішення проблем розвитку процесів цифровізації банків, пов'язаних із захистом даних.
4. Упровадження "екосистемного мислення" для керівників банків.
5. Екосистема як бізнес-модель функціонування банків.
6. Дослідження впливу екосистеми на споживача банківських послуг.

Лабораторна робота 4. Реалізація алгоритму побудови таксономічного показника і практичне застосування інструментів програмного забезпечення *MS Excel* для його розрахунку

Мета – поглиблення та закріплення отриманих здобувачами вищої освіти теоретичних знань щодо розуміння алгоритму побудови таксономічного показника і практичного застосування інструментів програмного забезпечення *MS Excel* для його розрахунку.

Загальна інформація

1. Алгоритм побудови таксономічного показника.

Побудова таксономічного показника дозволяє вирішити такі завдання:
звуження простору ознак;
формування єдиного показника для сукупності.

Недоліки методу:

не відображає специфіку чинників;

чинники об'єднуються з рівноцінними вагами.

1. Формують таблицю даних (чинники, що аналізуються).
2. Визначають інформаційну цінність чинників, виключають чинники, в яких вона відсутня.

Для визначення інформаційної цінності використовують показник – коефіцієнта варіації:

$$v = \frac{\sigma \times 100}{\bar{x}}, \quad (2.1)$$

де σ – стандартне відхилення;

$\bar{x}$ – середнє значення показника.

Якщо показник 10 %, то фактор слабо змінюється і не має інформаційної цінності, його варто виключити.

У *Excel* визначити стандартне відхилення за допомогою вбудованих функцій – середнє значення, коефіцієнт варіації.

3. Стандартизувати дані за допомогою формули:

$$x' = \frac{x_i - x_{\text{ср}}}{\sigma}. \quad (2.2)$$

4. Обрати чинники стимулятори та дестимулятори.

Стимулятори – чинники, збільшення яких є позитивним процесом.

Дестимулятори – чинники, збільшення яких є негативним процесом.

5. Побудова точки еталона.

Для стимуляторів – максимальне значення показника, що досліджується, для дестимуляторів – мінімальне.

6. Розрахувати матрицю відстаней між об'єктом та еталоном. Для розрахунку використати Евклідову відстань.

$$C_{i0} = \sqrt{\sum (C_{ij} - C_{0j})^2}. \quad (2.3)$$

7. Розрахувати інтегральний показник. Вимірюють його від 0 до 1.

Знайти модифікований інтегральний показник.

$$\begin{aligned} I_i &= 1 - C_{i0} / C_0, \\ C_0 &= C'_{i0} + 2\sigma. \end{aligned} \quad (2.4)$$

Чим ближче модифікований інтегральний показник до 1, тим краще.

Модифікований інтегральний показник дозволяє:
 проаналізувати об'єкти в порядку покращення їх економічного розвитку;
 порівняти об'єкти між собою.

Хід роботи

Застосування інструментів програмного забезпечення *MS Excel* для розрахунку таксономічного показника.

Статистичні дані доцільно обирати на сайті НБУ за посиланням: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/institutions>.

Оскільки досліджувані ознаки характеризуються різною розмірністю, то виникає необхідність їх стандартизації. Для стандартизації даних необхідно знайти середнє значення й середньоквадратичне відхилення за кожною ознакою. При цьому в межах підходу до побудови інтегрального показника методом таксономії стандартизації потребують як часткові показники, так і еталонні значення, з якими вихідні параметри будуть порівнюватися.

Для проведення стандартизації показників, доцільно здійснювати розрахунки з використанням статистичних функцій СЕРЗНАЧ та СТАНДАРТВІДХИЛ (рис. 2.1 – 2.6).

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	
	СЕРЕДНЄ	=СРЗНАЧ(C2:C3289)	0,26742	7,8869	1,06935	1,54741	0,39589	1,15451	0,61725	0,67884	0,67416	-8,88437	1,09092		
	СТАНДАРТ ВІДХИЛ	СТАНДАРТВІДХИЛ(число1; [число2]; ...)	0,041	0,9987	1,13441	0,32022	1,77209	0,19323	0,16822	0,25873	125,424	1,26028			
	К-Т ВАРІАЦІЇ		1,37234	2,54651	1,32979	0,77729	0,93393	0,7331	0,80885	1,53492	0,31305	0,24781	0,38378	-14,1174	1,15528

Рис. 2.1. Використання функції СЕРЗНАЧ для визначення середньоарифметичних значень показників фінансової стійкості банків (фрагмент)

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O
3291		СТАНДАРТ ВІДХИЛ	=СТАНДОТКЛОНП(С2:С3289)			6,13041	0,9987	1,13441	0,32022	1,77209	0,19323	0,16822	0,25873	125,424	1,26028
3292		К-Т ВАРІАЦІЇ	=СТАНДОТКЛОНП(число1; [число2]; ...)			0,7331	0,80885	1,53492	0,31305	0,24781	0,38378	-14,1174	1,15525		

Рис. 2.2. Використання функції СТАНДАРТВІДХИЛ для визначення середньоквадратичного відхилення показників фінансової стійкості банків (фрагмент)

У результаті застосування відповідних функцій здійснюють нормалізацію даних у цілому (рис. 2.3) та еталонних значень для показників, зокрема. Також уможлиблюється розрахувати коефіцієнт варіації.

	AC	AD	AE	AF	AG	AH	AI	AJ	AK	AL	AM	AN	AO	AP	AQ	AR	AS	AT
1	к-т фінансової незалежності	к-т надійності/стабільності	к-т захищеності власного капіталу	мультипликатор капіталу	к-т ресурсної ліквідності	к-т загальної ліквідності	к-т генеральної ліквідності	надані кредити до залучених депозитів	к-т використання потужностей	дохідні активи/скупні активи	частка залучених коштів у пасивах	загальний рівень рентабельності	к-т ліквідності	к-т безризикового покриття витрат	комісійні доходи/процентні доходи	к-т маржової ліквідності	чиста промисловість на маржа	частка резервів під зменшення у кредитному портфелі
2	=((SC2-SC\$3290)/SC\$3291)				-0,00668	-0,01436	-0,02412	-0,00214	0,00905	0,00395	0,00335	0,01071	-0,00721	0,01327	-0,00122	-0,03045	0,01274	0,0187
3	-0,02606	-0,02566	0,05491	0,1514	-0,00413	-0,01445	-0,02856	-0,00567	0,01105	0,0049	0,00845	0,00863	-0,00583	-0,0154	-0,02724	-0,04818	-0,02324	-0,02065
4	-0,01113	-0,0187	0,01248	-0,00226	-0,00956	-0,0112	-0,00785	-0,00355	0,00422	0,00119	-0,00058	-0,00391	0,0025	-0,01831	-0,02437	0,06751	-0,02477	-0,00581
5	-0,02112	-0,02398	-0,04223	0,00539	-0,0036	-0,01343	-0,02776	-0,00581	0,00939	0,004	0,00675	0,00646	-0,00439	-0,00237	-0,01633	-0,00286	-0,03063	-0,02463
6	-0,01316	-0,02164	0,00602	-0,00281	-0,00602	-0,01167	-0,01862	-0,00958	0,006	0,00265	0,00642	0,00743	-0,00503	-0,01043	-0,02015	-0,02393	-0,03939	-0,02433
7	-0,02518	-0,02531	0,07302	0,04222	-0,0111	-0,01427	-0,01518	-0,01357	0,00378	0,00194	0,00779	0,00691	-0,00468	-0,02166	-0,02955	0,01008	-0,03356	-0,02332
8	-0,02602	-0,02566	0,08167	0,07361	-0,0044	-0,01444	-0,02859	-0,00845	0,00873	0,00483	0,00851	0,00665	-0,00451	-0,0189	-0,03	-0,05214	-0,02895	-0,03071
9	-0,02152	-0,02257	0,032	0,03007	-0,00671	-0,01352	-0,02017	0,00088	0,00819	0,0035	0,00035	0,01009	-0,00679	0,00928	-0,00646	-0,02311	-0,03465	-0,02348

Рис. 2.3. Результати нормалізації значень показників фінансової стійкості банків (фрагмент)

3290	СЕРЕДНЄ	0,23248	0,64954	0,26742	7,8869	1,06935	1,54741	0,39589	1,15451	0,61725	0,67884	0,67416	-8,88437	1,09092
3291	СТАНДАРТ ВІДХИЛ	0,31904	1,65406	0,35561	6,13041	0,9987	1,13441	0,32022	1,77209	0,19323	0,16822	0,25873	125,424	1,26028
3292	К-Т ВАРІАЦІЇ	1,37234	2,5465	1,32979	0,77729	0,93393	0,7331	0,80885	1,53492	0,31305	0,24781	0,38378	-14,1174	1,15525
3293	СТАНДАРТ ЕТАЛОН	=(0,2-C3290)/C3291												
		0,37283	1,9759	-0,2697	-0,48255	-0,29946	0,47711	0,42828	0,72025	0,48639	0,19043	-0,27052		

Рис. 2.4. Реалізація процедури стандартизації еталонних значень для показників фінансової стійкості банків (фрагмент)

BB	BC	BD	BE	BF	BG	BH
к-т фінансової незалежності	к-т надійності/стабільності	к-т захищеності власного капіталу	мультиплікатор капіталу	к-т ресурсної ліквідності	к-т загальної ліквідності	к-т генеральної ліквідності
=((SAC2-SCS3)/B3)^2		0,002401973	0,000861005	3,60147E-05	4,90812E-06	0,00019
0,000359762	0,00017452	0,000753469	0,010010021	7,30972E-05	4,54233E-06	0,000
1,63235E-05	3,90386E-05	0,000224328	0,002874254	9,72871E-06	2,89539E-05	5,48341
0,000196804	0,000133051	0,004857412	0,00211281	8,23566E-05	9,91759E-06	0,00030
3,68214E-05	8,45133E-05	0,000459879	0,002933663	4,43291E-05	2,4086E-05	7,10023
0,000327158	0,000165469	0,002075569	8,34198E-05	2,49856E-06	5,33053E-06	2,48835
0,000358298	0,000174523	0,002938403	0,000495232	6,84704E-05	4,57546E-06	0,00033
0,000208422	0,000102314	2,06442E-05	0,000453077	3,56115E-05	9,38243E-06	9,9512

Рис. 2.5. Результати розрахунку відстаней фактичних значень показників фінансової стійкості банків до еталонних значень

Отримані результати щодо розрахунку відстаней до еталонних значень дозволяють провести розрахунки за поданими у методичних рекомендаціях формулами.

BQ	BR	BS	BT	BU	BV	BW	BX	BY
к-т миттєвої ліквідності	чиста процентна маржа	частка резервів під зменшення у кредитному портфелі	частка резервів під зменшення цінних паперів у	коефіцієнт нестійкості ресурсної бази	частка валютних депозитів у зобов'язаннях банків	$\sum_{i=1}^n (z_i - z_{av})^2$	$C_{av} = \left[\sum_{i=1}^n z_{av} - z_{av} \right]^2$	ІНТЕГРАЛЬНИЙ
1,92701E-08	0,062271248	2,53587E-06	0,000105824	0,000458493	0,000904201	0,140092721	0,374289621	0,581264861
0,000309534	0,081524028	0,001676207	4,86542E-05	0,000300297	5,05702E-08	0,098938655	0,314545156	0,648103762
0,009621937	0,082398988	0,00068115	7,32055E-05	6,23242E-06	1,49669E-05	0,099904797	0,316077201	0,646389792
0,000768889	0,08579755	0,002018434	3,0857E-05	2,50268E-05	0,000286319	0,098543741	0,313916773	0,648806763
4,42588E-05	0,091004606	0,00199083	0,000110105	0,000109939	0,001023794	0,100382984	0,316832738	0,645544538
0,001653565	0,087522709	0,001901898	0,000167802	0,000134133	0,000195731	0,098241651	0,313435242	0,649345474
0,000464642	0,08481886	0,00260118	0,000189731	5,77598E-06	3,75239E-06	0,096335304	0,310379291	0,652764308
5,58008E-05	0,088171642	0,001916436	9,01607E-05	0,000489729	0,00039805	0,093119377	0,305154678	0,658609325
1,54895E-06	0,085046556	0,000992602	7,136E-05	0,000156979	0,001205219	0,093360917	0,305550187	0,658166851
0,022437077	0,108490422	0,001518838	0,00019907	0,000477655	0,00100413	0,203660143	0,451287206	0,495124096
2,32869E-05	0,088873952	0,000546966	0,00019907	0,000748166	3,15276E-05	0,102615342	0,320336294	0,641624947
0,000458971	0,08473733	0,003466584	0,00019871	8,83398E-05	2,95299E-05	0,094669181	0,307683573	0,655780132
0,000454854	0,088449226	0,002767781	0,00019907	0,0002293	0,000167942	0,099502592	0,315440315	0,647102307

Рис. 2.6. Загальні результати щодо оцінювання фінансової стійкості банків (фрагмент)

Слід пояснити, що під час розрахунку значень у стовпці BW та VX (див. рис. 2.6) використовують математичні функції "СУМ" та "КОРІНЬ" відповідно. У свою чергу, для визначення показника s_0 використовують статистичні функції "СЕРЗНАЧ" та "СТАНДАРТВІДХИЛ".

За результатами виконання лабораторної роботи необхідно підготувати звіт у вигляді творчого завдання, який оформлений за встановленими вимогами. Файл зі звітом, підписаний належним чином, необхідно завантажити на ПНС.

Питання для самостійного опрацювання

1. Форми організаційно-функціональної трансформації банківського сектору.
2. Сучасні тенденції розвитку банківського сектору України.
3. Вплив глобалізаційних процесів на трансформацію банківського сектору.
4. Сутність та види фінансової глобалізації.
5. Виклики глобалізації для банківського сектору.
6. Банківські кризи у глобальному середовищі.

Лабораторна робота 5. Аналіз бізнес-моделей банків у рамках *Supervisory review and evaluation process (SREP)*

Мета – поглиблення та закріплення отриманих здобувачами вищої освіти третього (освітньо-наукового) ступеня теоретичних знань і методичних підходів реалізації наглядових функцій НБУ в межах Концепції *SREP – Supervisory review and evaluation process*; формування вмінь практичного застосування методики аналізу та оцінювання бізнес-моделі банків з вирішення ситуаційних завдань управління сучасною банківською діяльністю.

Хід роботи

1. На основі інформації (за посиланням: <https://www.eba.europa.eu/regulation-and-policy/supervisory-review-and-evaluation-srep-and-pillar-2>) ознайомитись з основними принципами і положеннями Концепції *SREP – Supervisory review and evaluation process*, яка була вперше введена

у 2004 році за положеннями Базельської конвенції, визначеної Базельським комітетом з банківського нагляду (*Pillar I*). Оновлені правила впроваджені у 2006 р. (*Pillar II*). Ця система будується у значною мірою на професійному судженні, із урахуванням певних визначених правил.

Довідково: *SREP* впроваджено у 19 країнах Єврозони. Найкрупніші банки ЄС, які контролюються безпосередньо ЕЦБ, тепер розуміють чого очікувати: процес стає все більш прозорим, банки виграють від гармонізації вимог. У 2017 р. НБУ також започаткував поетапний перехід *SREP*. У 2018 році була схвалена Постанова Правління НБУ № 59 від 30.01.2018 р. "Методика оцінювання банків під час здійснення безвиїзного банківського нагляду".

2. Дослідити наглядові функції НБУ; процес наглядового оцінювання (*SREP*) в НБУ (рис. 2.7); загальні підходи до проведення оцінювання банків за методологією *SREP* за чотирма елементами.

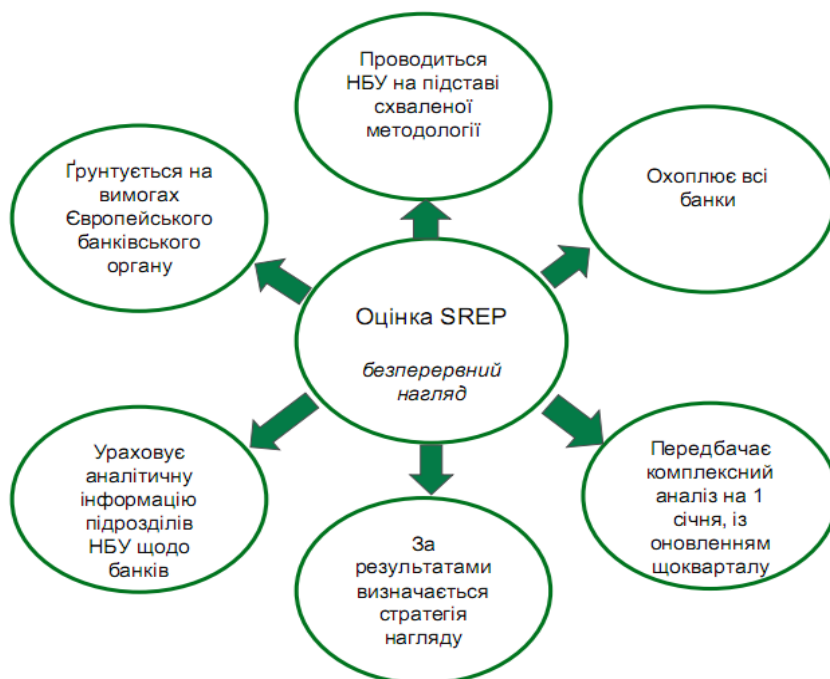

Рис. 2.7. **Схема процесу наглядового оцінювання (*SREP*) у Національному банку України**

3. Дослідити категоризацію банків та здійснити розподіл банків за категоріями, з урахуванням їх розміру в банківській системі, структури та складності операцій (рис. 2.8). Після чого здійснити аналіз та оцінювання бізнес-моделі банку (на прикладі конкретного банку) – <https://bank.gov.ua/ua/supervision/institutions>.

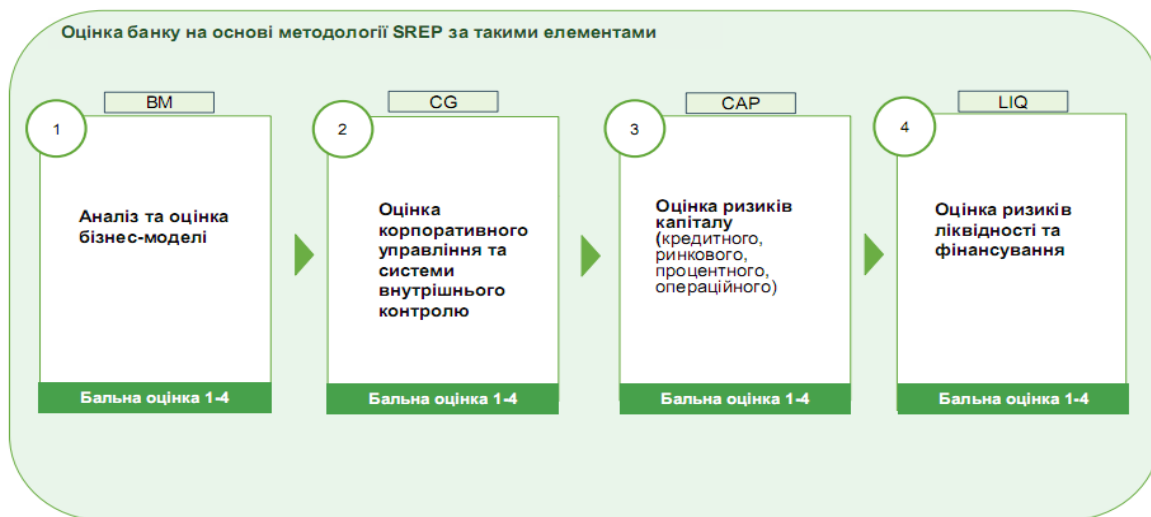

Рис. 2.8. Схема процесу оцінювання банків під час здійснення банківського нагляду *SREP* (*Supervisory Review and Evaluation process*)

4. У подальшому провести оцінювання корпоративного управління та системи внутрішнього контролю; оцінювання ризиків капіталу (кредитного, ринкового, процентного, операційного); оцінювання ризиків ліквідності та фінансування (рис. 2.9).

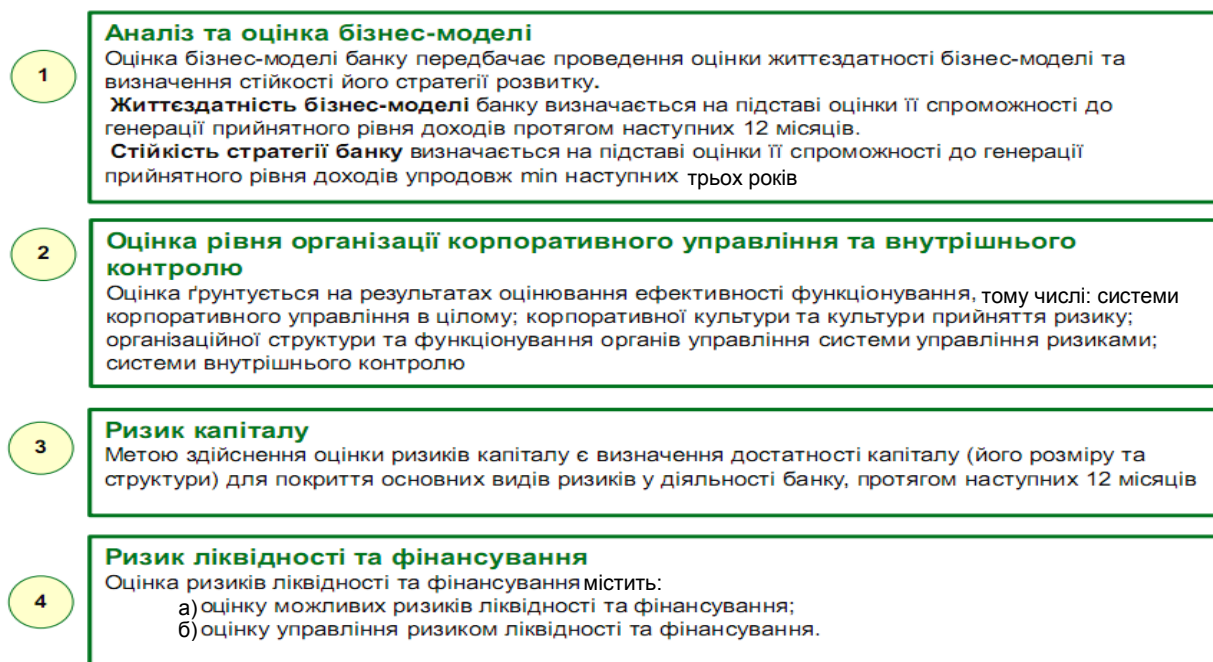

Рис. 2.9. Загальні підходи до проведення оцінювання банків за методологією *SREP* за чотирма елементами

5. Запропонувати можливі наглядові дії за результатами оцінювання *SREP* (рис. 2.10).

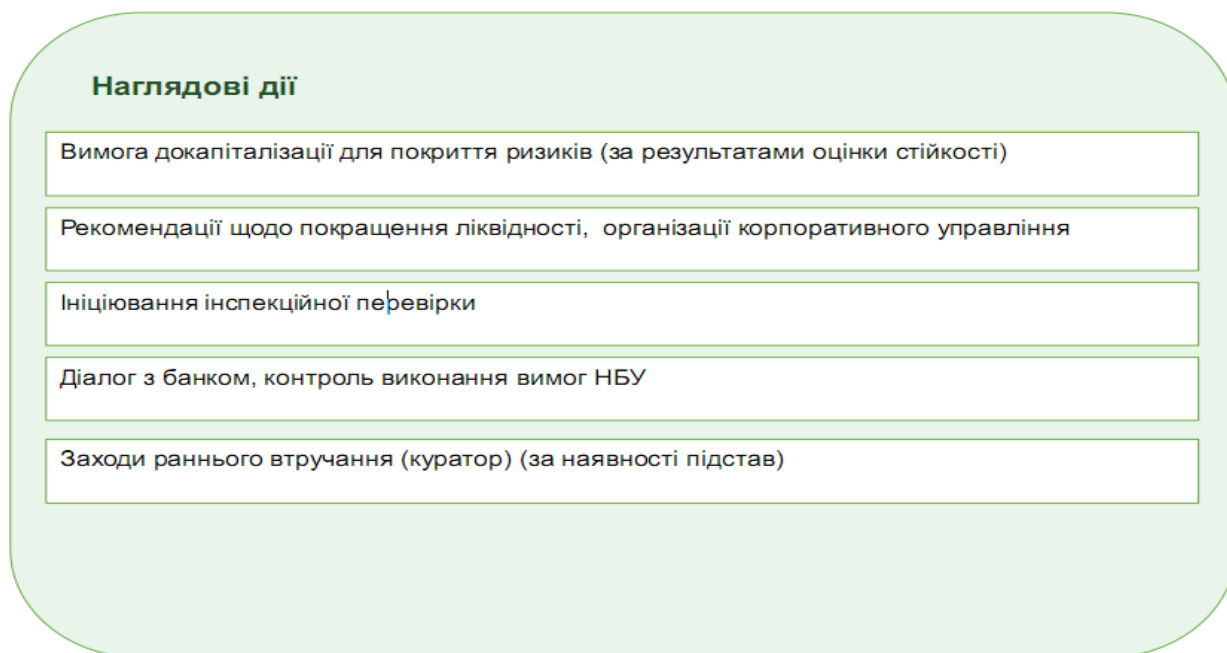

Рис. 2.10. **Можливі наглядові дії за результатами оцінювання *SREP***

6. Визначити бізнес-моделі банків на основі методики визначення оцінювання бізнес-моделі банку (рис. 2.11).

Універсальні	7	Основні показники для визначення бізнес-моделі банку: 1) кредити, надані суб'єктам господарювання; 2) кредити, надані фізичним особам; 3) кошти, розміщені в інших банках; 4) кошти суб'єктів господарювання; 5) кошти фізичних осіб; 6) кошти інших банків і міжнародних фінансових організацій
Роздрібні	5	
Корпоративні	21	
Корпоративні з роздрібним фінансуванням	26	
Обмежене кредитне посередництво	29	
*за даними на 01.09.2017		

Рис. 2.11. **Перелік основних показників для визначення бізнес-моделі банку**

Класифікація бізнес-моделей банків:

універсальна – суттєві частки в активах та зобов'язаннях займають операції з юридичними, фізичними особами, іншими банками та небанківськими фінансовими установами;

роздрібна – основну частку в активах та зобов'язаннях займають операції з фізичними особами;

корпоративна – основну частку в активах становлять кредити, надані юридичним особам, у зобов'язаннях превалюють кошти, залучені від юридичних осіб;

корпоративна з роздрібним фінансуванням – основну частку в активах займають кредити, надані юридичним особам, у зобов'язаннях превалюють кошти, залучені від фізичних осіб;

обмежене кредитне посередництво – частка наданих кредитів юридичним та фізичним особам є незначною (менше 30 відсотків), або основна частка кредитів надана обмеженому колу осіб, або активні операції профінансовано власними коштами.

7. Здійснити оцінювання бізнес-моделі в рамках *SREP* (рис. 2.12) з урахуванням алгоритму оцінювання *SREP* бізнес-моделі банку.

Рис. 2.12. Схеми оцінювання бізнес-моделі (BMA) у рамках *SREP*

На етапі проведення оцінювання бізнес-моделі банків доцільно дотримуватись відповідного алгоритму (рис. 2.13).

Рис. 2.13. Послідовність реалізації етапів оцінювання бізнес-моделі банків на основі алгоритму оцінювання *SREP-BMA*

Доцільно врахувати послідовність та зміст процедур за відповідними етапами алгоритму.

Етап 1. Під час заповнення банком шаблону проводять автоматичну перевірку повноти та достовірності даних. Перевіряють: цілісність структури книги, сходження балансу, виконання нормативу обов'язкового резервування, відсоткові ставки за старим портфелем, рівень високоліквідних активів, структура старого кредитного портфеля. Фактичні дані порівнюються із даними статистичної звітності.

Етап 2. Автоматично проводять моделювання прогнозних показників банку згідно з макроекономічними прогнозами та закладеними в моделі припущеннями (*Cost of Risk*, структура кредитного портфеля, обмеження з урахуванням історичних трендів).

Етап 3. Порівняння показників банку зі змодельованими показниками, виявлення нереалістичних припущень. Комунікація з банком для отримання коментарів / обґрунтувань щодо закладених припущень.

Етап 4. Корегування нереалістичних припущень банку в разі відсутності прийнятних обґрунтувань зі сторони банку.

Етап 5. Скореговані під час аналізу прогнозні дані використовують для визначення бальної оцінки та підготовки висновків щодо життєспроможності та стійкості бізнес-моделі банку.

8. У процесі виконання лабораторної роботи необхідно дотримуватись рекомендацій щодо дотримання положень методики визначення оцінки бізнес-моделі банку (1/2). У процесі дослідження (рис. 2.14) варто взяти до уваги, що перелік кількісних та якісних показників та ваги показників здобувачі вищої освіти визначають експертним методом.

Рис. 2.14. Схема послідовності реалізації дій відповідно до методики визначення оцінювання бізнес-моделі банку (1/2)

9. На рис. 2.15 подано концептуальну послідовність дій щодо визначення оцінки (*score*) життєспроможності та стійкості бізнес-моделі.

		Бальна оцінка життєздатності та стійкості бізнес моделі за якісними показниками, ПЯ			
		1	2	3	4
Бальна оцінка життєздатності та стійкості бізнес моделі за кількісними показниками, ПК	1	1	1-2	2-3	3-4
	2	1-2	2	2-3	3-4
	3	2-3	2-3	3	3-4
	4	3-4	3-4	3-4	4

Рис. 2.15. Визначення оцінки (*score*) життєспроможності та стійкості бізнес-моделі

Додаткові чинники впливу на оцінювання бізнес-моделі – це додаткові експертні корегування, зроблені на основі професійного судження.

Після урахування додаткових чинників впливу фінальна оцінка може набувати граничних значень діапазону, визначеного матрицею, або погіршуватися на "1" у разі співпадіння кількісної та якісної оцінок.

Використання наведеної матриці задає діапазон оцінювання бізнес-моделі банку з урахуванням наведених граничних значень діапазону балів (рис. 2.16).

Рис. 2.16. Логіка визначення комплексної оцінки бізнес-моделі банків

Отримання комбінації, виділеної кольором, свідчить про недостатнє врахування кількісних або якісних показників та вказує на необхідність детального аналізу з метою виявлення причин отриманої комбінації.

За результатами виконання лабораторної роботи необхідно підготувати аналітичний звіт, оформлений за встановленими вимогами. Аналітичний звіт, підписаний належним чином, необхідно завантажити на ПНС.

Питання для самостійного опрацювання

1. Переваги бізнес-моделі банку в умовах фінансової глобалізації.
2. Модель ключових показників ефективності (*Key Performance Indicators – KPI*).
3. Використання збалансованої системи показників (*balanced scorecard, BSC*) для оцінювання ефективності банківської діяльності.
4. Структура бізнес-моделі банку *Canvas*.

5. Оптимізація бізнес-процесів банку. Інжиніринг та реінжиніринг бізнес-процесів банку.
6. Взаємозв'язок бізнес-процесів і організаційної структури банку.
7. Сутність організаційної структури банку.
8. Принципи побудови організаційної структури банку.
9. Типи організаційних структур банку: лінійно-функціональна, дивізійна, матрична, проектна та процесно-орієнтована організаційна структура.

Підготовка презентації за змістовим модулем 2

Підготувати презентації в форматі *PowerPoint* з відображенням етапів і принципових моментів розвитку банківської системи України в сучасних умовах розвитку диджиталізованої економіки.

Доцільно використовувати статистичні матеріали офіційного сайту НБУ за посиланням: <https://bank.gov.ua/>.

Підготовлену презентацію необхідно завантажити на ПНС за посиланням: <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=5378>.

Рекомендована література: основна: [2; 3; 5 – 7]; додаткова: [10; 17 – 19; 21; 23; 26; 27; 30; 33; 32; 43].

Змістовий модуль 3. Страхування

Лабораторна робота 6. Визначення рівня зацікавленості розвитком страхування в Україні і світі

Мета – формування практичних навичок оброблення запитів у *Google Trends* для проведення аналітичних досліджень з різних сфер фінансової діяльності, зокрема, страхування.

Завдання 6.1

1. Згідно з розробленою програмою статистичного спостереження за процесами еволюції на ринку страхування у лабораторній роботі 1 за темою 6 сформувані файли з вхідною статистичною інформацією

в *MS Excel* відповідно до одержаних результатів за спостереженням у часі і просторі.

2. Виконати оброблення статистичних даних відповідно до власного поставленого завдання або у часовому вимірі, або регіональному контексті, або за різними запитами, зокрема – різними мовами.

3. За результатами виконання завдання оформити індивідуальний звіт, який повинен містити: ПІБ здобувача вищої освіти, загальні відомості опис етапів виконання роботи та отриманих результатів, висновки. Для здобувачів вищої освіти третього освітньо-наукового рівня використати можливість застосування результатів дослідження у дисертаційній роботі, практичній діяльності.

Хід роботи

Інструмент пошуку *Google Trends* може бути використаний для задоволення зацікавленості користувачів інтернету або створення нових знань, або для використання як бізнес – чи науковий інструмент. У лабораторній роботі досягається практичний результат, як саме використовувати *Google Trends*, отримати від сервісу те, що буде потрібно, наприклад, для розвитку страхової діяльності або ефективного фінансового маркетингу.

Методичні рекомендації до виконання завдання 6.1

Для виконання завдання необхідно розглянути, як працює *Google Trends* (<https://trends.google.com/trends/?geo=UA>). Користувачі інтернету з усього світу щодня вводять різні запити та фрази в найпопулярніший у світі пошуковий механізм, щоб отримати необхідну інформацію. Функціональність *Google Trends* заснована на поданні результатів, що цікавлять користувачів певними темами, зокрема, щодо страхової діяльності. Пошуковий додаток дозволяє перевірити, чи є ця тема (контент, фраза тощо) актуальною у будь-якій точці світу або лише у вибраній країні чи регіоні у конкретний період часу. Додатково інструмент дозволяє оцінити інтерес користувачів інтернету до певних ключових слів з точки зору часу. Це впливає на оцінювання трендів, еволюцію змін, дозволяє оцінити, чи посилюється актуалізація останнім часом, наприклад, теми чи терміна, який аналізується, чи тривалий час

залишається він у лідерах найбільш статистично значущих фраз чи є лише тимчасовим трендом серед користувачів інтернету.

Для визначення сучасних тенденцій розвитку страхування доцільним інструментом є визначення статистичних тенденцій *Google*.

Перевагою даного інструмента є те, що він є ефективним і безкоштовним. Використання даного сервісу є економічно доцільним, він може бути використаний особами, які займаються аналітичною, науковою, практичною роботою, підвищують свою кваліфікацію, навчаються в аспірантурі, активно працюють у галузі *SEO / SEM* або відповідають за продаж страхових чи фінансових продуктів або послуг в інтернеті. Аналіз тенденцій в Інтернеті дозволяє розробити оптимальну стратегію просування бренда страховика чи фінансової установи, чи товару в інтернеті. Додатково *Google Trends* є джерелом статистичної інформації для фахівців, які розробляють інновації, зокрема, для корпоративного бізнесу.

Можливість порівняння актуальності окремих запитів сприяє визначенню найбільш значущих ключових слів для опису страхового чи фінансового бізнесу. Статистика й аналіз часу та простору буде цінною підтримкою у проведенні контент-маркетингу та визначенні цільових груп страхових продуктів.

На рис. 3.1 подано головне вікно початку пошуку на сервісі *Google Trends*, куди заноситься контент.

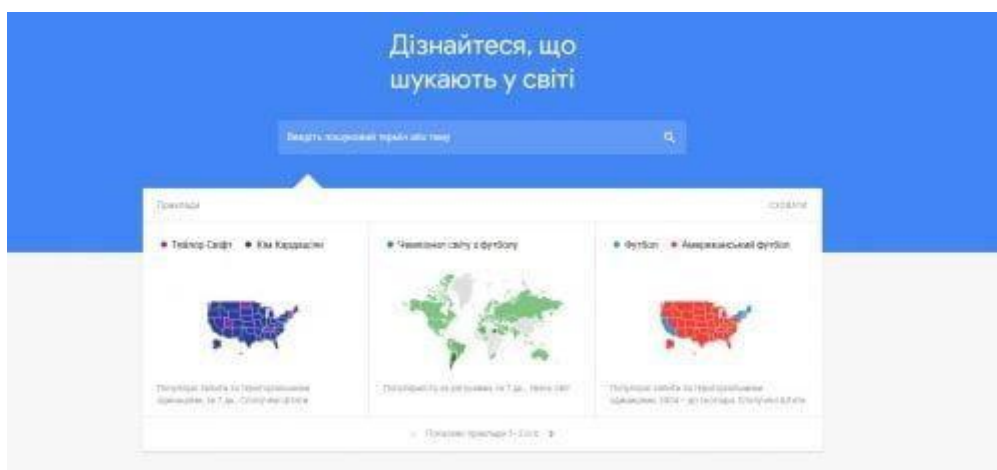
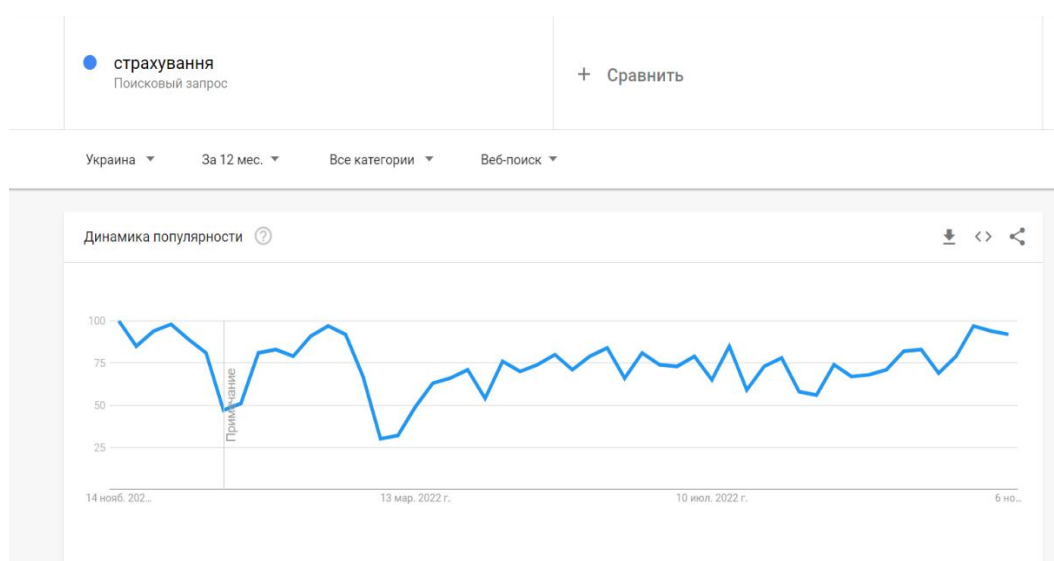

Рис. 3.1. Пошукове вікно сервісу *Google Trends*

Google Trends призначений для аналітиків, менеджерів з продажу фінансових продуктів, зокрема, страхування, фінансових послуг, осіб,

відповідальних за аналіз конкурентів, здобувачів вищої освіти та ін. Він може використовуватися для визначення актуалізованих тем у пошукових системах світу та для здійснення наукових досліджень. Додатково система забезпечує *вимірювану статистику* та корисну ділову інформацію. Сервісний інструмент дозволяє перевірити, які теми, події, назви є запитуваними серед користувачів інтернету за певний період часу у певних регіонах і країнах.

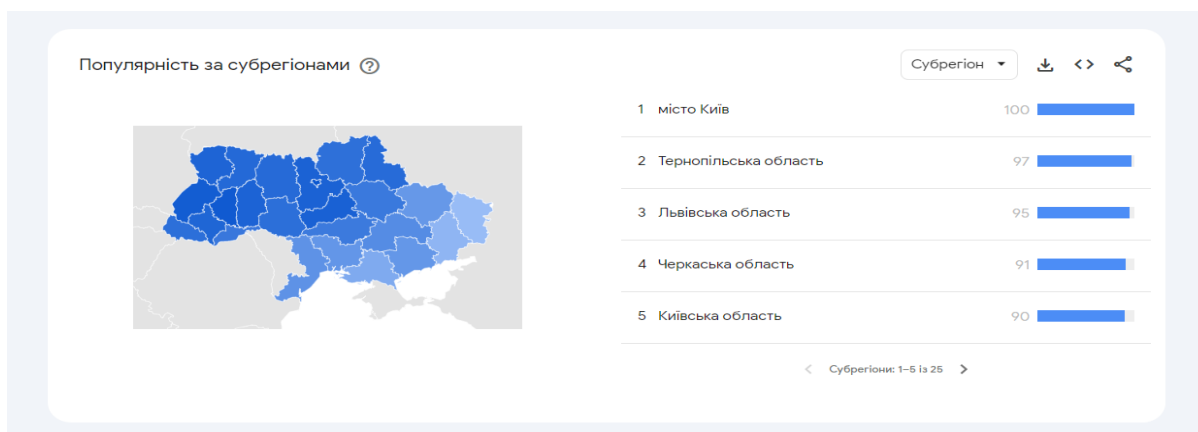
Для користування *Google Trends* у центральній частині вебсайта є світло-блакитне поле (див. рис. 3.1), в яке вводять слово, термін чи запит, який досліджують, наприклад, "страхування". Після цього натискають піктограму лупи й одержують інформацію та статистику. Перший графік, який показує популярність фрази за певний період, буде відображений за замовчуванням – це останні 12 місяців, але його можна змінити, вимірявши актуальність даного запиту, наприклад, протягом 5-ти років, 90-ти днів або за останню годину. Популярність окремих слів *Google* вимірює в балах – від 0 до 100. Як видно на наведеному прикладі, слово "страхування" має постійну актуальність, наближаючись до 100 балів (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Розподіл зацікавленості темою страхування в Україні за рік

Як видно з рис. 3.2 пошук теми страхування мав коливання, але під кінець року стабілізувався на високих значеннях. Отже, далі здобувачу вищої освіти під час виконання лабораторної роботи необхідно дослідити додаткові чинники, чому є такі зміни пошукової активності.

Пошуковий сервіс дозволяє на наступному екрані (рис. 3.3) показати, як розподіляється популярність фрази у вибраному субрегіоні.

Рис. 3.3. Регіональний розподіл зацікавленості темою страхування в Україні

Google Trends дозволяє завантажувати звіт у вигляді файлу *CSV*. Наведений приклад пошуку (див. рис. 3.1 – 3.3) ілюструє, як можна легко виміряти потенціал конкретного запиту з точки зору часу та географії.

Пошукова система дозволяє порівнювати актуальність запитів. У цій лабораторній роботі здобувач вищої освіти на власний вибір може порівнювати зацікавленість темою страхування з будь-яким іншим терміном з напряму страхування, наприклад, страховик, страхувальник та ін.

Пошуковий ресурс *Google Trends* на ринку фінансових послуг виходить далеко за межі порівняння та оцінювання потенціалу окремих тем. Обсяг інформації, наданий аналізом вибраних запитів, дозволяє вирішувати поставлені завдання зі збирання інформації для аналітичних процедур.

Основні переваги пошукового ресурсу: перевірка потенціалу окремих ключових слів та запитів, у цьому випадку з тематики страхування, порівняння сили конкретних тем, оцінювання тем дослідження для здобувачів вищої освіти на основі аналізу актуальності теми, оцінювання частоти запитів з точки зору часу та географії, безкоштовне використання програми.

В умовах зростаючої конкуренції на ринку фінансових послуг будь-який аналітичний інструмент, який підвищує ефективність діяльності

є важливим у страховій діяльності. *Google Trends* – це набір корисних функціональних можливостей, які дозволять підвищити якість аналітичних процедур і наблизити пошук до реального вмісту, особливо у разі необхідності ефективного реагування на динамічні зміни, які відбулись під час пандемії і воєнного стану.

Для використання *MS Excel* застосовують файл у форматі CSV, який відкривається командою "Дані" / "з тексту", в цьому випадку *MS Excel* визначає кодування сам, а набір інформації можна обробляти інструментами *MS Excel*.

Лабораторна робота 7. Аналіз ресурсного потенціалу, організаційно-правових форм та організаційних структур страхових компаній

Мета – формування практичних навичок аналізу ресурсного потенціалу, організаційно-правових форм та організаційних структур страховиків.

Завдання 7.1

Ознайомитися з оприлюдненою в Інтернеті інформацією про стан страхового ринку і діяльність страхових компаній України. Оцінити ресурсний потенціал провідних страхових компаній на основі публічних даних. Проаналізувати поширеність організаційно-правових форм та організаційних структур страхових компаній України.

Методичні рекомендації до виконання завдання 7.1

Ознайомитися з інформацією про стан і розвиток страхового ринку України можна на вебсайті НБУ <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6>, на якому оприлюднюються основні показники страхового ринку та консолідовані звітні дані страховиків у динаміці, зокрема в аспекті видів страхування, а також щодо компаній, які здійснюють страхування життя, а також компаній, що здійснюють страхування видів, інших, ніж страхування життя.

Перелік страхових компаній із офіційною інформацією (повне найменування, адреса, телефони і вебсторінка страховика, ПІБ керівника, ліцензії, відокремлені підрозділи тощо) наведений у реєстрі фінансових установ на вебсайті НБУ у розділі "Державний реєстр фінансових установ" підрозділі "Комплексна інформаційна система".

Етапи виконання роботи:

1. Обрати провідну страхову компанію на ринку страхових послуг за рейтингами страховиків на сайтах ЛСОУ, Асоціації "Страховий бізнес" та *Insurance Top*.

2. Оцінити ресурсний потенціал обраної страхової компанії шляхом аналізу динаміки вартості ресурсів страховика, питомих показників рівня ресурсного забезпечення, урахувавши консолідовані дані страхового ринку, та аналізу ефективності використання ресурсів. Звітні дані та показники діяльності, які підлягають обов'язковому оприлюдненню, можна знайти на вебсторінках страхових компаній та страхових рейтингах.

3. Проаналізувати поширеність організаційно-правових форм та організаційних структур страхових компаній України за даними реєстру фінансових установ.

За темою 6 оформити звіт з лабораторних робіт, який повинен містити: ПІБ здобувача вищої освіти; опис етапів виконання роботи; опис отриманих результатів; висновки за результатами роботи.

Методичні рекомендації до самостійної роботи здобувача вищої освіти

Під час самостійної роботи за цією темою необхідно ознайомитись з основними питаннями лекційного матеріалу, з основною та додатковою літературою, законодавчими і нормативним матеріалами, інформацією ресурсів мережі "Інтернет", а також опрацювати питання для самостійного поглибленого вивчення та контрольні запитання для самодіагностики, виконати тестові завдання та підготуватися до лабораторних робіт.

Запитання для самостійного поглибленого вивчення

1. Визначити рівень розвитку страхування в Україні.
2. Охарактеризувати сучасні напрями розвитку страхування у країнах Європейського Союзу (надалі – ЄС).

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Охарактеризувати базову концепцію розвитку страхування.
2. Назвати основні методи аналізу стану ринку страхування.
3. Розкрити основні напрями розвитку страхування.
4. У чому полягають етапи еволюції і законодавчих змін у розвитку страхування в Україні?
5. Навести приклади ефективних систем страхування в ЄС для можливості аналізу кращих практик.

Тестові завдання

1. Основними завданнями, що виконують саморегульовані організації на страховому ринку, є:

а) сприяння розвитку страхового ринку і захист прав та інтересів учасників ринку страхових послуг, що є членами організації;

б) сприяння формуванню та вдосконаленню правової бази страхової діяльності;

в) сприяння підвищенню кваліфікації та професіоналізму керівників та спеціалістів учасників ринку страхових послуг;

г) ознайомлення громадськості з діяльністю учасників ринку страхових послуг та їх роллю в економічному житті України;

ґ) сприяння реалізації антимонопольного законодавства у сфері страхової діяльності;

д) утвердження взаємної довіри, надійності, порядності та ділового партнерства у взаємовідносинах між учасниками ринку страхових послуг та споживачами страхових послуг;

е) доведення до учасників ринку страхових послуг законодавчих та нормативних актів органів державної влади та управління з питань, що стосуються сфери страхової діяльності;

є) розроблення рекомендацій з питань методології страхової справи;

ж) усі відповіді правильні.

2. Державне регулювання ринку страхування виконує:

а) НКЦПФР України;

б) НБУ;

в) Міністерство фінансів України;

- г) Держфінмоніторинг України;
- г') правильні відповіді б та г.

3. Що визначено страховою послугою у законодавстві України:

- а) вид фінансової послуги, що надається страховиком для забезпечення потреби потенційного страхувальника у страховому захисті на підставі договору страхування;
- б) вид фінансової послуги, що надається страховиком для забезпечення потреби потенційного страхувальника у страховому захисті;
- в) вид фінансової послуги, що надається фінансовою установою для забезпечення потреби потенційного страхувальника у страховому захисті;
- г) вид фінансової послуги, що надається фінансовою установою для забезпечення потреби потенційного страхувальника у страховому захисті на підставі договору страхування.

4. Хто є страховим посередником в Україні:

- а) страховий брокер;
- б) страховий агент;
- в) субагент;
- г) перестраховий брокер;
- г') додатковий страховий агент;
- д) всі відповіді правильні.

Лабораторна робота 8. Бізнес-планування страхової діяльності

Мета – формування практичних навичок економічного обґрунтування запланованої діяльності страховика з використанням табличного процесора *MS Excel*.

Завдання 8.1

Скласти прогноз розвитку страхових операцій та фінансовий план страхової компанії, яка має намір отримати додаткові ліцензії, на 3 роки, здійснити обґрунтування доцільності запланованої діяльності.

Методичні рекомендації до виконання завдання 8.1

Початкові дані для розрахунку (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Вихідні дані за видами страхування

Види страхування	Економічно обґрунтований річний тариф, % від страхових платежів	Норматив витрат на ведення справи, % від страхових платежів	Комісійна винагорода, % від страхових платежів	Очікувана кількість договорів за перший рік	Очікуваний темп приросту кількості договорів на наступні роки, %	Середня страхова сума на один договір, тис. грн	Середній ринковий тариф, %
Страхування від вогневих ризиків й ризиків стихійних явищ	0,3	30	20	100	1	300	0,2
Страхування від нещасних випадків	0,9	20	10	8 000	5	10	1,0
Страхування наземного транспорту	5,0	40	20	300	1	200	4,5

Страхова компанія планує отримати ліцензії за трьома видами добровільного страхування: від вогневих ризиків й ризиків стихійних явищ, від нещасних випадків, страхування наземного транспорту.

Статутний капітал страхової компанії – 58 млн грн.

Заплановані адміністративні витрати в перший рік – 400 тис. грн.

Очікуваний індекс інфляції – 114 за рік.

Очікуваний прибуток від розміщення вільних коштів – 15 % річних.

Планується, що розмір вільних коштів буде дорівнювати розміру технічних резервів, нерозподіленому прибутку та 20 % статутного капіталу.

Методичні рекомендації до виконання завдання

Прогноз розвитку страхових операцій складається поквартально за формою, наведеною у табл. 3.2, за кожним видом страхування окремо. Припускається, що всі договори страхування укладають на строк 1 рік.

Прогноз розвитку страхових операцій

Періоди	Кількість договорів страхування	Тариф, % від страхових платежів	Середня страхова сума на один договір, тис. грн	Середній страховий платіж на один договір, тис. грн	Сума страхових внесків за квартал, тис. грн	Норматив виплат, % від страхових платежів	Сума страхових виплат, тис. грн
I-й кв.							
II-й кв.							
III-й кв.							
IV-й кв.							
1-й рік							
...							
3-й рік							

Страхові платежі (СП) за кожним видом страхування (див. табл. 3.2) обчислюють з урахуванням кількості договорів страхування, середньої страхової суми і страхового тарифу, страхові виплати (СВ) – за припущенням, що вони розподіляються рівномірно протягом строку дії договору страхування.

Базовими даними для складання фінансового плану страхової компанії є дані з табл. 3.2. Фінансовий план зводиться у табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Фінансовий план

Періоди	Розмір власних коштів (нетто-активи) на початок періоду, тис. грн	Сукупна сума надходжень страхових платежів, тис. грн	Сума страхових виплат, тис. грн	Витрати на проведення страхової діяльності, тис. грн	Зароблені страхові платежі, тис. грн	Прибуток від страхової діяльності, тис. грн	Прибуток від розміщення активів, тис. грн	Податок на прибуток, тис. грн	Чистий прибуток, тис. грн
I-й кв.									
II-й кв.									
III-й кв.									
IV-й кв.									
1-й рік									
...									
3-й рік									

Розмір власних коштів на початок першого періоду приймають рівним статутному капіталу. У наступних періодах він збільшується на отриманий чистий прибуток. Витрати на проведення страхової діяльності (ВПСД) обчислюють як суму адміністративних витрат з урахуванням інфляції та комісійної винагороди за кожним видом страхування.

У звіті з лабораторної роботи 8 наводять результати розрахунків, обґрунтовують доцільність страхових операцій та пропонують можливі заходи щодо підвищення ефективності майбутньої діяльності.

Методичні рекомендації до самостійної роботи здобувача вищої освіти

Під час самостійної роботи за цією темою необхідно ознайомитись з основними питаннями законодавчого регулювання та ліцензування страхової діяльності, лекційного матеріалу, з основною та додатковою літературою, інформацією ресурсів мережі "Інтернет", а також опрацювати питання для самостійного поглибленого вивчення та контрольні запитання для самодіагностики, виконати тестові завдання та підготуватися до лабораторних робіт.

Питання для самостійного опрацювання

1. Що є субординованим боргом страховика і які тенденції щодо його обчислення у сучасних умовах в Україні?
2. Охарактеризувати сучасні напрями оцінювання фінансової надійності страхової компанії.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Охарактеризувати складові фінансового плану страховика.
2. Назвати основні методи обчислення розміру зароблених страхових премій.
3. Якими є умови ліцензування страхової діяльності?
4. У чому полягають особливості змін, пов'язаних із оцінкою платоспроможності страховиків відповідно до вимог ЄС?
5. Навести приклади фінансово надійних систем страхування в ЄС для аналізу кращих практик.

Тестові завдання

1. *Рейтинг фінансової надійності (стійкості) страховика-нерезидента встановлюється:*

- а) міжнародним рейтинговим агентством, яке відповідає вимогам, встановленим нормативно-правовими актами національного регулятора;
- б) будь-яким міжнародним рейтинговим агентством;
- в) міжнародним рейтинговим агентством, яке відповідає вимогам, встановленим нормативними вимогами ЄС.

2. *Що подає страховик, який має намір розширити обсяг ліцензії, до регулятора:*

- а) заяву;
- б) оновлену стратегію;
- в) план діяльності;
- г) документи, що підтверджують наявність фінансових ресурсів;
- г) усі відповіді правильні.

3. *Які умови діяльності філії страховика-нерезидента в Україні:*

- а) набуває право на здійснення діяльності із страхування в Україні виключно після отримання ліцензії;
- б) набуває право на здійснення діяльності із страхування в Україні виключно після отримання реєстрації у реєстрі фінансових установ;
- в) набуває право на здійснення діяльності із страхування в Україні виключно після реєстрації у Міністерстві юстиції України?

4. *Що належить до виключної компетенції ради страховика:*

- а) затвердження та контроль реалізації стратегії страховика;
- б) план діяльності;
- в) план дотримання умов платоспроможності;
- г) затвердження внутрішніх положень, якими регулюється діяльність страховика;
- г) усі відповіді правильні.

Підготовка презентації за модулем 3

Підготувати презентацію в форматі *PowerPoint* з відображенням еволюційних процесів розвитку страхування в Україні з порівнянням у країнах ЄС.

Доцільно використовувати статистичні матеріали: Страхування: офіційний вебсайт Національного банку України: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/regulation-nonbank-fs-market/insurance>.

Підготовлену презентацію необхідно завантажити на ПНС за посиланням: <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=5378>.

Рекомендована література: основна: [3; 4]; додаткова: [10 – 15; 34; 40; 45; 46; 48; 49].

Рекомендована література

Основна

1. Журавльова І. В. Фінансовий менеджмент [Електронний ресурс] : навч. посіб. / І. В. Журавльова. – Харків : Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. – Електронні текстові дані (2,55 МБ). – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. – 207 с.

2. Колодізев О. М. Фінансове планування як складова управління діяльністю банку : монографія / О. М. Колодізев, С. М. Киркач. – Харків : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. – 309 с. – Режим доступу : <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/20378>.

3. Розвиток ринків фінансових послуг в умовах європейської інтеграції : монографія / Н. М. Внукова, Ж. О. Андрійченко, С. А. Ачкасова [та ін.] ; наук. ред. та кер. кол. авт. д-р екон. наук, проф. Н. М. Внукова. – Харків : ТО "Ексклюзив", 2014. – 217 с.

4. Страхування: теорія та практика : навч.-метод. посіб. / Н. М. Внукова, В. І. Успенко, Л. В. Временко та ін. ; за заг. ред. Н. М. Внукової [Електронний ресурс]. – Харків : Бурун Книга, 2008. – 371 с. – Режим доступу : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/STRAXUVANYA_2004.pdf.

5. He Z. Open banking : Світовий ринок конкуренції, коли борці володіють своїми даними / Z. He, J. Huang, J. Zhou // Journal of Financial Economics. – 2023. – Т. 147. – № 2. – С. 449–474. – Access mode : <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2022.12.003>.

6. Indicators-Markers for Assessment of Probability of Insurance Companies Relatedness in Implementation of Risk-Oriented Approach

/ N. Vnukova, S. Kavun, O. Kolodiziev et al. // Economic Studies (Ikonomicheski Izsledvania). – № 29 (1). – 2020. – Pp. 151–173. – Access mode : https://www.iki.bas.bg/Journals/EconomicStudies/2020/2020-1/7_S.Achkasova_f-f.pdf.

7. The level of digital transformation affecting the competitiveness of banks / O. Kolodiziev, M. Krupka, N. Shulga et al. // Banks and Bank Systems. – Volume 16. – 2021. – Issue #1. – Pp. 81–91. – Access mode : https://www.businessperspectives.org/images/pdf/applications/publishing/templates/article/assets/14755/BBS_2021_01_Kolodiziev.pdf.

Додаткова

8. Бланк І. А. Фінансовий менеджмент : навчальний курс / І. А. Бланк. – Київ : Ніка-Центр; Ельга, 2010. – 528 с.

9. Верланов Ю. Ю. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / Ю. Ю. Верланов. – 2-ге вид. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. – 336 с.

10. Внукова Н. М. Адаптація нормативного регулювання ринку страхових послуг з урахуванням норм законодавства ЄС / Н. М. Внукова // Право та інновації. – 2017. – № 4. – С. 7–14.

11. Внукова Н. М. Пруденційний нагляд у сфері страхування: Монографія / Н. М. Внукова, О. В. Корват, Н. С. Опешко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 259 с.

12. Вплив державного регулювання та нагляду на розвиток ризик-орієнтованої системи фінансового моніторингу України / В. С. Пономаренко, Н. М. Внукова, О. М. Колодізєв, С. А. Ачкасова // Financial and credit activity: problems of theory and practice. – 2019. – Vol. 2, № 29. – Pp. 420–429. – Режим доступу : <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/2509>.

13. Далик В. Онтологічні детермінанти фінансового менеджменту на підприємстві : концептуальні рамки і роль кадрового потенціалу / В. Далик // Академічні візії. – 2023. – № 15. – Режим доступу : <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7596734>.

14. Дегтяр А. О. Формування альтернативних механізмів державного управління розвитком медичного страхування на основі кластерів / А. О. Дегтяр, О. В. Пивоваров // Держава та регіони. Сер.: Державне управління. – 2013. – № 2. – С. 53–57.

15. Євроінтеграційні аспекти розвитку ринків фінансових послуг : монографія / Н. М. Внукова, Р. Пукала, В. А. Смоляк [та ін.] ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Н. М. Внукової та канд. екон. наук Р. Пукала. – Харків : Ексклюзив, 2018. – С. 19–34; 35–38.
16. Журавльова І. В. Фінансовий менеджмент [Електронний ресурс] : електронний навчальний посібник / І. В. Журавльова, О. В. Гаврильченко, М. О. Кіпа [Мультимедійні електронні інтерактивні видання]. – Режим доступу : <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=4772>.
17. Івахненко С. В. Фінансовий контролінг. Методи та інформаційні технології / С. В. Івахненко, О. В. Мелих. – Київ : Знання, 2009. – 319 с.
18. Калайтан Т. В. Контролінг : навч. посіб. для студ. екон. спец. усіх форм навч. / Т. В. Калайтан. – Львів : Новий Світ-2000, 2008. – 252 с.
19. Коваль Н. О. Особливості стратегічного фінансового контролінгу в сучасних умовах / Н. О. Коваль // *Modern Economics*. – 2022. – № 31. – С.52–57.
20. Колодізев О. М. Забезпечення стабільних умов функціонування банківського сектору України : монографія / О. М. Колодізев та ін. ; за заг. ред. О. М. Колодізева. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2010. – 312 с.
21. Колодізев О. М. Формування монетарної політики національного банку в контексті забезпечення сталого розвитку економіки країни : монографія / О. М. Колодізев, І. О. Губарева, Є. М. Огородня. – Харків : ВД "ІНЖЕК", 2015. – 328 с.
22. Контролінг як технологія управління фінансовими та нефінансовими структурами : монографія / О. М. Колодізев, І. М. Чмутова, К. М. Азізова, М. В. Максимова. – Харків : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 348 с.
23. Контролінг : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за заг. ред. С. С. Герасименко. – Київ : Національна академія управління, 2011. – 99 с.
24. Лебідь О. В. Формування системи фінансового забезпечення технологій управління фінансовою діяльністю банку / О. В. Лебідь, В. М. Григоренко // *Розвиток фінансового менеджменту в умовах хаотичного структурування економіки* : монографія / С. А. Кузнецова, О. В. Лебідь, В. М. Косарєв та ін. ; за заг. наук. ред. С. А. Кузнецової. – Дніпропетровськ : Акцент ПП, 2015. – С. 206–233.

25. Пілецька С. Т. Контролінг в системі антикризового управління / С. Т. Пілецька, Ю. Ю. Копча, С. Ю. Камишна // Економічний вісник Донбасу. – 2022. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/185589>.
26. Попов О. Управлінський контролінг у процесі реалізації інноваційних проектів / О. Попов // Вісник Хмельницького національного університету. – 2022. – № 2. – С. 17–23. – Режим доступу : http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2022/08/vknu-es-2022-n2t2304_3.pdf.
27. Прохорова В. В. Контролінг в управлінні витратами підприємств : монографія / В. В. Прохорова, Н. В. Сабліна. – Харків : УкрДАЗТ, 2010. – 256 с.
28. Терещенко О. О. Фінансовий контролінг : навч. посіб. / О. О. Терещенко, Н. Д. Бабяк. – Київ : КНЕУ, 2013. – 407 с.
29. Фінансовий менеджмент : підручник / [кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін]. – Київ : КНЕУ, 2017. – 535 с.
30. Чмутова І. М. Збалансована система показників як інструмент визначення та реалізації конкурентної стратегії банку / І. М. Чмутова, О. С. Безродна // Теоретичні та прикладні аспекти підвищення конкурентоспроможності підприємств : колективна монографія у 4 т. / за ред. О. А. Паршиной. – Дніпропетровськ : Герда, 2013. – Т. 3. – С. 7–22.
31. Чмутова І. М. Сучасні технології фінансового менеджменту банку: методологія формування на стадіях життєвого циклу : монографія / І. М. Чмутова. – Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2015. – 468 с.
32. A cross-impact analysis of the bank payment card market parameters and non-financial sectors' indicators in the Ukrainian economy / A. Mints, O. Kolodiziev, M. Krupka et al. // Banks and Bank Systems. – 2022. – № 17 (2). – P.163–177.
33. Determining the level of bank connectivity for combating money laundering, terrorist financing and proliferation of weapons of mass destruction / N. Vnukova, S. Kavun, O. Kolodiziev et al. // Bank and Bank Systems. – 2019. – Vol. 14. – Is. 4. – P. 42–54.
34. Risk-Oriented Approach to Determining Bank's Capital Size according to Requirements of Basel Committee on Banking Supervision / S. Hlibko, N. Vnukova, D. Hontar et al. // Economic studies (Ikonomicheski Izsledvania). – 2019. – № 28 (1). – P. 56–71.

Інформаційні ресурси

35. Система розкриття інформації на фондовому ринку України. – Режим доступу : www.smida.gov.ua.
36. Інтернет-портал для управлінців [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.management.com.ua>.
37. Офіційний сайт Асоціації українських банків. – Режим доступу : <https://aub.org.ua>.
38. Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
39. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
40. Офіційний сайт Ліги страхових організацій України. – Режим доступу : <http://uainsur.com/>.
41. Офіційний сайт Міністерства економіки України. – Режим доступу : www.me.gov.ua.
42. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу : www.minfin.gov.ua.
43. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.
44. Про страхування : Закон України (уведення в дію з 01.01.2024 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>.
45. Сайт Асоціації "Страховий бізнес". – Режим доступу : <https://insurancebiz.org/>.
46. Сайт персональних навчальних систем ХНЕУ ім. С. Кузнеця : навчальна дисципліна "Сучасні проблеми розвитку фінансів, банківської справи та страхування" [Електронний ресурс] / І. В. Журавльова, О. М. Колдізев, Н. М. Внукова. – Режим доступу : <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=7296>.
47. Страхування: офіційний вебсайт Національного банку України. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/ua/supervision/regulation-nonbanks-market/insurance>.
48. Google Trends – як використовувати його для досягнення найкращих результатів? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dalistrategies.com/ua/google-trends-yakvikoristovuvati-jogo/>.
49. Insurance Top [Electronic resource]. – Access mode : <http://insurancetop.com/>.

Зміст

Вступ.....	3
Змістовий модуль 1. Сучасні проблеми фінансового менеджменту і контролінгу у сфері бізнесу.....	6
Лабораторна робота 1. Узагальнення теоретико-методологічних основ фінансового менеджменту.....	6
Лабораторна робота 2. Технологія прийняття рішень щодо управління грошовими потоками.....	8
Питання для самостійного опрацювання.....	24
Теми есе за змістовим модулем 1	25
Теми наукових статей та доповідей за змістовим модулем 1	26
Тематика презентацій за змістовим модулем 1	27
Контрольні запитання для самодіагностики за змістовим модулем 1	29
Змістовий модуль 2. Банківська справа.....	32
Лабораторна робота 3. Забезпечення фінансової стійкості у банківському секторі України.....	32
Лабораторна робота 4. Реалізація алгоритму побудови таксономічного показника і практичне застосування інструментів програмного забезпечення <i>MS Excel</i> для його розрахунку.....	35
Лабораторна робота 5. Аналіз бізнес-моделей банків у рамках <i>Supervisory review and evaluation process (SREP)</i>	40
Змістовий модуль 3. Страхування	48
Лабораторна робота 6. Визначення рівня зацікавленості розвитком страхування в Україні і світі.....	48
Лабораторна робота 7. Аналіз ресурсного потенціалу, організаційно-правових форм та організаційних структур страхових компаній	53
Лабораторна робота 8. Бізнес-планування страхової діяльності.....	56
Рекомендована література.....	61
Основна	61
Додаткова	62
Інформаційні ресурси	65

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ І СТРАХУВАННЯ

**Методичні рекомендації
до лабораторних та самостійних робіт
для здобувачів вищої освіти спеціальності
072 "Фінанси, банківська справа та страхування"
освітньої програми "Фінанси, банківська справа
та страхування"
третього (освітньо-наукового) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: **Колодізєв Олег Миколайович**
Внукова Наталія Миколаївна
Журавльова Ірина Вікторівна

Відповідальний за видання *В. Ф. Тищенко*

Редактор *В. О. Дмитрієва*

Коректор *В. О. Дмитрієва*

План 2023 р. Поз. № 72 ЕВ. Обсяг 67 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*